СИЙЛЕ ХИЙЛА ХЬА, ОКТЯБРЬ!

ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 133 (4146). КІИРАНДИ, 7 ноябрь, 1965 шу. Мах 2 кеп.

ЛЕНИНА ВАСКЕТЕХ

ЦІЕЧА байракхашца, советски наьха дега гІозалца дена хьакхаьчад дерригача прогрессивни адама эггара дезагІа, эггара бочагІа дола цІей — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 48 шу дуза ди.

Шовзткъеи бархІ шера революце баьчча — В. И. Ленина васкетех керда вахар хьалдеш хьадоагІа советски халкъ. Исторе чухь башха дукха ха яц шовзткъеи бархІ шу. Бакъда, дийца варгвоацаш, уйла йича цецвоаккхаш да вайна карагІдаьннараш. Тахан дерригача дуненна гуш да кердача замо хьалкхеваьча советски сага турпалал, хьинар, хьаькъал.

Советий Іаьдал эттача 48 шера вай халкъо даьха дерригача дуненна а исторически лоархІам бола толамаш къаьстта дика холуш да вай республике хиннача хувцамех. Паччахьа хана баьде, экономически а культурно а тІехьайиса хиннача Нохч-ГІалгІайченах тоаенна промышленность, механизированни юрта боахам, дегІаена формах къамани чулоацамах социалистически культура йолаш йола республика хиннай Октябрьски революци хинначул тІехьагІа.

Укх шера къаьсттача хьалашка белгалду вай деза цІей. Хьамсарча Коммунистически парте Центральни Комитета сентябрьски Пленума решенеш кхоачашъяра, парте XXIII-ча съезда сийна яхье баьнна советски нах керда толамаш доахаш накъа баьхкаб Октябра.

Сийлахь - боккха исторически лоархІам бола коммунистически общество хьалъяра декхар кхоачашде могаргдолаш селла боккха ба вай мехка экономически низ. Коммунизма материально - технически база хьалъяра, коммунистически общественни отношенеш хьакхоллара а коммунистически обществе вахаргвола керда саг хьалкхевара а даькъе парте Программа тІа оттадаь сийлен декхар кхоачашдара хьинар ца кхоеш а тІагІертта а къахьегаш доалл советски халкъ.

«...Вайга доккхал де йиш я, вай доккхал ду, — яздаьд 1921 шера В. И. Ленина, — Советски паччахьалкхе хьаелга ДІАДОЛАДЕ, цунца дерригдунен историе керда зама, дерригача капиталистически мехкашка тоІаяьйоаллача а массанахьа а кердача вахарга, буржуази эшаярга, пролетариата диктатурага, адамле капитала Іазапаи империалистически тІемаштеи кІалхаръяккхарга йодача КЕРДАЧА классо доал ду зама ДІАЙОЛАЕ ираз воашка кхачарах»...

Ше хьакхеллача социалистически паччахьалкхенна, Коммунистически партена тахан карагІдувлараш бІаргаго йиш яларе ма чІоагІа доккхал а курал а е йиш яр вай баьчча Владимир Ильич Ленина! ХІанз Советски Союзе котъяьнна Іийнаяц социализм, цо хоадамболлаш толамаш даьхад социалистически системана чудоагІача кхыча мехкашка а. Дунен шоллагІа бола тІом хинначул тІехьагІа Европаи Азеи дуккхача мехкашкара халкъаш капиталистийи помещикийи Іаьдал тІера дІа а кхесса социализма новкъа даьннад. Советски Союзаи кхыча социалистически мехкаштеи юкъера экономически, политически гІулакхаш вежараштa юкъера дараш санна барт болаш да. Империализманеи колониализманеи духьала, машар, кортамукъале, социальни прогресс баханце къовсам лоаттабеча халкъашта массаза новкъостал а гІо а деш хьайоагІа Октябрьски социалистически революцен Даьхе.

Тахан, Сийлахь - боккхача Октябра 48 шу дузача дийнахьа советски наха цІаьхха а цІаьхха а дег тІара баркал ӧал вай мохк коталонгара коталонга кхувлача хьамсарча Коммунистически партена, цун Центральни Комитета.

Вай хоза а хеташ белгалдоах экономика, культура дегІайоалаяра даькъе республика къахьегамхошта карагІдаьннараш. Уж да а да доккхал де а хоза хета а дезаш. БІаьш предприятеш, коллективаш, сменаш я семилетка планаш а укх шерара планаш а кхоачашъяь. Цхьабакъда, дицалийта йиш яц цхьаькха. Хьалха латтача заводашта, мехкдаьтта промыслашта, колхозаштен совхозаштен уллув я хІанз а тІехьа тІехьаюса, боахам рентабельно ца лелабу, къахьегама овсарле лоха йола, во продукци арахеца предприятеш, колхозаш, совхозаш. Промышленни предприятешка, юртбоахаме хІанз наьха санна уйлае а оарцагІдовла а деза экономически болх тоабара, къахьегамцара наьха безам совбаккхара, ерригача торонех кхетамца пайда эцара. Уж кхоачамбоацараш балха юкъера дІа а даьха Коммунистически парте XXIII съезда кердача толамашна накъа баха йиш йолаш ба Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой.

...Доккха, сийрда цІей кхаьчад вай лаьтта. Миллионаш болча наха йоах тахан: Октябрь—Ленин—Парти. Советски наьха эггара дезагІа дола дешаш да уж. Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 48 шу дуза ди дездеш советски наха йоах:

—Даькъала хийла Ленина хьанхелла сий дола Коммунистически парти!

— Сийле хийла адамий историе чухь керда зама хьайийлача Сийлахь-боккхача Октябра!

Деррига Іаьдал Советашта!

48 Октябрь

ХЬОНА, ДАЬХЕ!

Сийлахь-боккхача Октябра 48 шу дузача денна дикача толамашца накъа баьхкаб Грозненски района № 1 йолча шурий совхоза цхьоалагІча ферма юкъара хьайбаш леладераш. КхоалагІа ноябрь хьатІакхоачаш паччахьалкхенга шура йохкара шера план тІехкхоачашъяьй цар. Планах 2409 тонн дІаяла езача 2415 тонн шура дІаеннай. Къаьстта дика болх баьб укхаза дояркаша Лаврушина Анастасияс, Дибирова Амината, Идигова Маликата, дуккхача кхыбараша. Цар шоаш гІулакх деча хІара ІатІагара 2500 килограмм шура яьккхай.

М. МАЗАЕВ,
Р. ТОМИЛИН.

●

Октябра 48 шу дузача ден сийна яхь йоаржаяра тІахьехаш дола крекинг-заводерча къахдегамхой кхайкарал хьал а лаьтта лакхара социалистически декхараш тІанийцар Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллективо. ХІанз, советски наха доккха цІей дездеча дийнахьа, оаха хоам бу уж лакха социалистически декхараш хапал кходи хьалха кхоачашдаь хиларах.

Къаьстта дог гІоздаьнна ба укх деношка № 6 йолча нов. Мельников Борис Алексеевич керте латтача парафина цеха болхлой. Парафин арахецара ворхІ шера задани кхоачашъяь баьлар уж ткъаь ялхлагІча октябре.

Л. ФОМЕНКО.

●

Денгара денга къахьегама темпаш лакхъю крекинг-заводерча мехкдаьттахоша. ХІанзлехьа цхьайтта бетта заданеш кхоачашъяьй яхье яьннача установкай коллективаша. Царна юкъе я Ширяева Руфина Михайловна керте латта № 25 йолча установка коллектив, нов. Тарасов Леонид Афанасьевич керте латта № 21-1 йолча установка коллектив, кхыяраш. ИтталгІа октябре кхоачашйир цар сийрда мехкдаьтта продукташ арахецара цхьайтта бетта план. Цу шин установка коллективаша продукцега дІадодар лохдарах укх таханарча денга 124 эзар сом кходаьд паччахьалкхенна.

Ткъаь пхелагІча октябре кхоачашйир цхьайтта бетта задани № 13—14 йолча коммунистически къахьегама сийлен цІи лелаеча нов. Литвинов Василий Алексеевич керте латтача установка коллективо.

М. МАКАЕВА.

●

Сийлахь-боккхача Октябра сийна дика толамаш даьхад Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза механизаторашен ялаташ кхедерашен.

Укх деношка дерригача лаьтта гурахьа дув ялаташ дІадийна баьннаб уж. Планови заданех 2300 гектара тІа дІае еза гурахьа юв культураш 2900 гектара тІа дІайийнай. Из планал 26 процент дукхагІа хул.

Гурахьа юв культураш дІаювча лакхара хьокхамаш гойтад колхоза дуккхача механизатораша. Социалистически яхье хьалхара моттиг лелаеш хьабоагІа механизатораш Федин Анатолий, Павликов Василий.

А. САЛОВ.

СОВЕТИЙ ІАЬДАЛ БАХЬАН КЪОВСАМ ЛОАТТАБАЬРАШ

ГІАЛГІАЙ РЕВКОМА ЧЛЕНАШ

Советски Іаьдал бахьан гІеттача ГІалгІайченна хьалха лаьттай, зІамига хиннаяле а, дика вІаштІехьъяьнна, дисциплина йолаш, кхотаенна хинна коммунистий группа. Кавказски краевой комитета решенех 1919—1920 шерашка ерригача областе вІашагІъехкаяр революционни комитеташ. ГІалгІайчен РКП(б) окружной организаце вікалаша дакъа а лоацаш хиннача повстанчески бІуний Терски группа штаба заседане хержар ГІалгІай революционни комитет. Цунна юкъе бахар: Зязиков Идрис, Яндиев ЗаІама, Албогачиев Ювсап, Костоев Бексолта, Гойгов Іаддал-Хьамид, кхыбараш.

ГІалгІай ревкома членаша, тІема командираша Іалаьмате боккха партийно-политически болх бора къахьегамхошта юкъе.

Тахан, Октябра цІей дездеча дийнахьа кепа тох оаха гІалгІай революционни комитета членийн — Къилбаседа Кавказерча партизански болама доакъашхойи кулгалхойи сурташ. Царех дукхагІбараш хІанз вайна юкъе бац. Цхьабакъда, сий а деш, халкъо биц ца болийташ, дагакхоаб уж.

ЗЯЗИКОВ И.

ГОРЧХАНОВ А. ЧАБИЕВ Э. БУЛГАКОВ С. АЛЬМУРЗИЕВ Х. ГОЙГОВ А.-Г. АЛБОГАЧИЕВ Ю.

ЭЛЬДАРХАНОВ Т. КОСТОЕВ Б. МАРТАЗАНОВ З. БАНХАЕВ А. ГАСТЕМИРОВ Х. ТОЧИЕВ Б.

МАЛЬСАГОВ О. МАЛЬСАГОВ И. МАЙСИГОВ М. ЯНДИЕВ З. ХАНИЕВ М. ХАМХОЕВ М.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА
ПРИКАЗ

1965 ш. 7 ноябрь № 294 г. МОСКВА

Новкъостий салтийи матросаши, сержанташ а старшинаш а!
Новкъостий эпсараш, инаралаш, адмиралаш!

Советски халкъои цун Герзашцарча Низашеи тахан дезду Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 48-гІа шу.

Вайца цхьана из исторически ди белгалдоаккх дерригача мехкашкарча къахьегамхоша, дерригача прогрессивни адамаша.

Коммунистически общество хьалъеш даьхача кердача толамашца дезду советски наха Октябра цІей. Производительни низаш дегІадоаладара, къахьегамхой творчески инициатива хьалгІоттаяра йоккхий торонаш хьаелл КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеша. Парте XXIII-ча съезда накъа болхаш городеи юртеи къахьегамхоша дерригача халкъа юкъара социалистически яхь йоаржаеш латт, тІагІертта къовсам лоаттабу Даьхен экономически оборонни низ дІахо айбар духьа.

Коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдара чІоагІеи бІаьхеи машар эш. Советски наха, массава раьза а волаш, хьаллоац социализма низаш кхотадара, кортамукъале яккхар духьа халкъаша лоаттабу къовсам мамогга хьаллацара, лаьттан тІа машар Іалашбара тІаерзаяь йола Коммунистически партеи Советски правительстваи ленински арахьара политика.

Вай халкъ фийла хьеж империалисташа къайлагІа леладеча гІулакхашка, цо кхетаду американски империалистий агрессивни гІулакхаша, кхыча паччахьалкхений чурча гІулакхашта США юкъегІертаро адамленна мел боккха кхерам тІабахь. Коммунистически партеи Советски правительстваи данза дарг мел доацар ду СССР оборонни низ лакхбара, вай Герзашцара Низаш чІоагІдара.

Коммунистически парте сийлахь-доккхача гІулакха боарам боаццаш чІоагІа мутІахьа бола советски бІухой—шоай Дай-мехка тешаме къонгаш, шоай Даьхен паччахьалкхен хьашташ тешшаме лорадеш латт. Социалистически содружества мехкий вежарашха долча эскарашца цхьана тІема строе а этта моллагІа а агрессор вохаве кийча ба уж.

Новкъостий салтийи матросаши, сержанташ а старшинаш а!
Новкъостий эпсараш, инаралаш, адмиралаш!

Аз даькъала дувц шо дерригача халкъа юкъарча цІейца — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 48 шу дизарца!

СССР Герзашцарча Низий ерригача личен составо дІахо толамаш дахар лов сона тІемеи политически знанеш лакхъеча, тІема дисциплинеи организованности чІоагІъеча, бІунаш массаза а тІема кийча лоаттадеча. Революционни фелал лакха йолаш хила, сийленца кхоачашде шоай деза тІема декхар.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 48 шу дизар белгалдоаккхаш АЗ ПРИКАЗ ЛУ:

Тахан, 7 ноябре, моттигерча ханах 20 сахьат даьлча, вай Даьхен столице — Москве, союзни республикай столицашка, хІаьта иштта городашка-турпалашка а ткъаь иттаза йоккхий топаш кховсарца салют яла.

Даькъала хийла дукха еза вай Даьхе — Советски Социалистически Республикай Союз!

Даькъала хилда сийлахь-доккха советски халкъ а цун майра Герзашцара Низаш а!

Хоастам хилба Советски Союза Коммунистически партена — еррига вай коталонаш яхара дог урауеттадер а уж йоахийга вІаштІехьдоахар а!

СССР оборона Министр Советски Союза Маршал
Р. МАЛИНОВСКИЙ.

А. МЯКИЕВ.

ГІатта илли

Тахан, кура урагІъяха,
Ше байракхаш лепаш я.
Маьлха зІанаращца даьржа
Зовне декаш иллеш да.

Мехка халкъаш даьннад ара
Шоай хьамсара цІей дезде.
Из бахьан уж лийтад майра
Паччахьа Іаьдал хІалакде.

ПаргІато шоай цІеца яьккха
Керда зама цар кхеллай.
Шовзткъе бархІлагІа гІа баьккха
Болат мо из дІаэттай.

Адамленна дагалаьттар
Парте диззаь кхоачашдаьд.
Укх лаьттан тІа дика мел дар
Деррига цо чулаьцад.

Дунен массе мехка гІолла
Машар, ираз кхайкадеш,
Йоалл вай Даьхе — кхоапен къулба—
Баьччан васкет кхоачашдеш.

Тахан бІубенна гІа боахаш
Даьна уллув воагІа воІ.
Сиглен къайле ва из йоашхаш
Денна Даьхенна ший дог.

Октябра цу сийлен новкъа
Вай дІахьош доа хІара шу —
Коталоний гІа ба боаккха,
Низ ба вайна цо хьалу.

Арадувл вай дезча дийнахь
Яьккха урхе белгалъе.
Чудерз сийгаш лете керахь
Керда мул дІаболабе.

Патта илли, ловза деташ,
Ткъамал яла дега гІозле,
Лакха лоамаш загІе декош,
Сийлахь Даьхе хоастае!

КОТАЛОНИЙ НОВКЪА БIУБЕННА ГIА

ГIалгIашкахьеи нохчашкахьеи хинна восстанеш

Нохч-ГIалгIай республикански краеведчески музее хинначо теркалдергда дукха ха йоаццаш укхаза хьахьокха дена лоархIаме документаш.

Октябрьски революцеи граждански тIемен выставочни зале, дикагIа бIаргагургдолчча моттиге, кизга кIал, хьокха дахкаь да документаш. Ювцаш яраш Нохч-ГIалгIайчен шин юрта — СурхотIаи Экажкъонгий-Юртан Ерригсоюзни Централььи Исполнительни Комитето баркал оалаш енна грамоташ я.

Селла доккха сий а миштa даьд, иззал доккха совгIат а мишта деннад, къаьст - къаьстача наха а наьха группана а ца луш, бIарччача юрташта?

ГIалгIай автономни областа СурхотIена (иштта Экажкъонгий-Юрта а) деннача баркал оалача грамота тIа аьннад:

«1919 шера июль бетта, контрреволюционни отрядаша, Россен Къулба-Малхбоале дIа а лаьца, гIалгIашта юкъера гIалгIай бригада вIашагIйоллари из Щеча Эскара духьала фронте яхийтари духьа мобилизаци дIахьийнача хана, СурхотIарча (хIаьта иштта Экажкъонгий-Юртарча а) наха мобилизаци е тигадац, хIаьта Наьсаречa станце кIайбарий эшелона дов а деш, цунгара герз хьа а даьккхар, добровольчески эскара духьала восстани а гIоттайир. Из восстани тоIаяра 1500 салтечох латта ший бIунаш фронтера хьадаха дийзар добровольчески эскара командоване, хIаьта шийна доккхий зенаш а хулаш из тоIа а йир.

Щий мохкадеш лаьттача бирсача тIемашка дукха гражданаш боабир, вожаш кIайчар доагадаьча шоай цIеноех, доадаьчен дIадигачен доахах а инвентарах а баьлар.

Ерригсоюзни Централььи Исполнительни Комитета Президиумо, СурхотIо (иштта Экажкъонгий-Юрто а) революцена гарга даь дика гIулакхаш теркал а деш, 1927 шера 31 октябре хиннача ший заседане соцам баьб: СурхотIена (хIаьта иштта Экажкъонгий-Юрта а) баркал оалаш грамота яла. ВЦИК-а Председатель М. Калинин. ВЦИК-а секретарь А. Киселев».

Уж документаш дийшачул а дайзачул а тIехьагIа дIадахар дага ца дехача Iелац. Мишта хиннад из долла хIама? Цу дог тоха долийташ долча хаттара дола жоп корадоагIа вайна 1919 шера 25-ча ноябре «Правда» тIа кепа теха хиннача, лохе оаха йоалаеча Анастас Иванович Микояна статья тIара.

ЛОАМАН къамашта юкъе эггара хьалха дегIал а даха, Деникина кIайгвардейски бандаех летар а дIахо йодача хана лоаман къамаша мел еча восстанейи партизански выступленейи юхь йолаеш хиннар а гIалгIай къам дар. ХIаьта а, геттара дика цхьоагIо йолаши герзах тоавеннеи волча моастагIчун низа духьала латта ца а могаш, лоамашкахьа тIехьашка баьлар уж духьале яра цига шоашта аттагIа йоландаьи хоадамбергбола тIом бара шоай низаш кходе йиш хургйоландаьи. Деникински эпсарий-казакий бандаша йоагаяь Iошаьрийр гIалгIай юрташ, хIаьта казакийи эпсарийи исташа, гаргарча наха йордаш ювтташ шоашта дIакхихьар юрташкара байдда дIабахача лоамарой цIагIара хIамаш. Палачий шайкана керте лаьттача инарала Ляхова ше даьча зуламех кхы эхь а ца хеташ ультиматум оттайир гIалгIашта хьалхашка.

Цу сахьате тIом юха дIаболабара аьттув боацаши торо йоацаши шоаш хилар кхета а деш, гIалгIаша аьлар, оаш дIадехараш кхоачашде раьза да тхо, аьнна, хIаьта мадарра аьлча переговораш ярцеи тайп-тайпарча маькарлонашцеи деникинцаш Iеха а беш тIехьадоахар цар шоашта енна ультиматум кхоачашъелга. Советски фронте дахийта низаш эшаш а Кавказе уж доацаш а бола деникинцаш шоаш яхар лоаман нахага низагIа кхоачашдайта — полкаши контрибуцеши телийта — могаш бацар, цудухьа ахчах фуннагIа де кийча йола элементаш эцарахи гIалгIаех бола хьалха хинна эпсараш, кулакаш, контрреволюционераш эскаре тIахьехарахи кхоачамбанза балацар деникинцаш.

Из иштта доллашехьа а, цу ханна халкъа творчествеи самодеятельностеи беш боккха болх бар. ГIалгIаша геттара дика кхетадора кастта Деникин кхы Iехаве йиш хургйоацилгеи дош цхьан кога тIа дарглолгеи: цо дIа мел дехар дIадала дезаргдолга а цунца тIом бе безаргболга а.

Массаза а гIалгIашка эггара чIоагIагIа уйлаш яйташ хиина цар политически къамаьлий е беседай керттера тема яр из дош. Уж къамаьлаш цхьаннегара шоллагIчунга доалаш даржаш, наха шоаш шоашта агитаци еш дуккха ха яьнначул тIехьагIа наьха шоай низех бола тешам чIоагIбелар, шоай паргIатои боахами бахьан долаш — латарах йола чIоагIа уйла оттар дег чу.

Июль бетта юххье, Къилбаседехьарча фронтера Деникина гIулакхаш тоъал чIоагIденначеи Кавказера низаш дикка тоаденначеи хана, добровольчески Iаьдалаша тIагIорттадаь гIалгIашкара дIадийхар шоаш енна условеш кхоачашъелга. Из дош хаьдда къоастадергда халкъа съездо, аьлар лоамарошa. Наьсарен-Вокзале вIашагIкхийттача халкъо хержа бахийтарий съездо болх беча хана Деникинах дIакхийтта хиннача гIалгIай контрреволюционерий-эпсарий кучкилг бронепоездаца Грознера хьал а кхаьча, машиннаькъа юхе гIолла ядача гIалгIай юрташкара маIанах низагIа боахаш эскаре кхувла йолаелар. Халкъ дехкараша — Деникина чуэттача агенташа эхь доадаь леладеча гIулакхаша эгIазйигача съездо дукха ха хьалха вIашагIъелла хинна гIалгIай полк яхийтар царна духьала, хIаьта командира новкъоста Янучева (Яндиева) кулгалдеш хиннача цо эпсараши бронированни поезди лийцар. Боккхийча наха дехар а даь, Деникинца тIом бе безаргбола ха гарга ца оза, из тIехьабаккха, хана йоахалца аьттув баккхар духьа, лийца мел хиннараш, шоллагIча дийнахье а дIа а хийца, Берса-Юрта бахар, цига гIалгIашта духьала тIом кийчбе болабелар.

Цунах сакхийнача боккхийча нахеи лоархIаш болча моллашеи Терско-Дагестански областа кертакомандующега инарал Эрделега телеграмма яхьийтар добрармена шоаш мутIахьа хилар хойташи эггара хьалха торо хиннача хана ультиматума условеш кхоачашъе дош луши. Цхьабакъда, цIий Iодохийташ гIалгIашцара чIир леха лаьрхIар добровольцаша цар охцал бахьан долаш, тIаккха, бронепоезда артиллере новкъостал а деш Наьсар-Кертена наступлени йолайир цар.

ХьатIагIертача добровольцаша йийттача йоккхийча топий, пулеметий, кагийча топий татаех хоам а тIема тIахьехам а хинна бола гIалгIай массе оагIорахьара тIаахa болабелар го баь латтача Наьсар-Кертена новкъостала. ДIаболабелар чIоагIеи цIий мохкадеши бола тIом. Денал долча Экажкъонгий-Юртарчеи СурхотIарчеи наьха новкъосталца, бийсанна эрзашта юкъера хьаара а лийлха, гIалгIаша юхадухьал тIом болабаьчул тIехьагIа эккхаваь машиннаькъал дехьа кхессар корзагIваькха моастагIа, хIаьта циггача бронепоездо новкъостал даь хинна мара лоаман наха дIахо готвергволаш а вар. ШоллагIча дийнахьа тIехьара новкъостал тIаккхаьча добровольцаш, Наьсар-Керте хьатIа а кхаьча, цигара Экажкъонгий-Юртагахьа болабелар, хIаьта цига юха а къиза тIом болабалар бахьан долаш Экажкъонгий-Юртара нах арабаха а лоам хьалчубахийта а бийзар гIалгIай. ГIалгIай революционни бIуний викало новкъоста Яндиева лакхе вай белгалдаьхача тIемехи деникинций зуламехи сона дийцар бокъонца бакъдеш да «Вольный горец» яхача газета — халкъо чIир лехар кхераш байдда бахачеи гуржий меньшевикаш болча йIовхале кораьлчеи лоаман социал-предателий «Горски меджлиса» органа оагIонаш тIа.

Ер да цо яздер: «Топий таташ дийшачули молха кIур дIабаьнначули тIехьагIа цIенош лотадаьча цIерий алаша сийрдаьккхар аре. Котдаьнна добровольций бIунаш, юрташка чу а хьийлха, котдаьлча шоай массаза а хулаш йолча тIехача оамалца гIалгIай цIагIара хIамаш удае доладелар. Ийс ди даьлар хIамаш удаеши цIеноош доагаши. Массе тайпарча рузкъах етта йола вордаши гIудалкхаши Экажкъонгий-Юртареи СурхотIареи бухь билла дIаухар казакий станицашкахьа. Цу хана, добарме гIулакх деш хиннарашкара дIаккхача, цхьаккха гIалгIа юхевуташ вацар цига. Мукъа лацар декъий е дIадаха а, е дIадохка а, е хьажкIашта оасар де а.

Юххера а, ше лочкъаергъяр лочкъаяь, дергдола зуламаш даь яьнначул тIехьагIа отряд иттлагIча дийнахьа Наьсарен-Вокзале дIаяхар. Юрташ яйхан цIеноех цIераш йийттаи моастагIа ваьнначул тIехьагIа доагаданза СурхотIа цхьа цIаи Экажкъонгий-Юрта итт цIа гаргген мара дисададцар. ГIалгIаех къаьстар СурхотIа вийна 37 къонаха, 4 кхалсаг, 2 кIаьнк, 2 йиIиг, Экажкъонгий-Юрта вийна 40 къонаха, човнаш хинна СурхотIа — 60 къонаха. Экажкъонгий-Юрта — 20 саг совгIа. Цул совгIа, кхашка балха боахкача нахах йийнаяр 9 кхалсаг, 8 къонаха, массехк бер».

ДIадахача эскара бIунаша бахарах бохабеш йола контрибуци техар гIалгIашта, цхьабакъда, «Росси паргIатъяьккхараша» оакхарой хьисапе даьча зуламаша кхы а дукхагIа эгIазбигача гIалгIаша лоамашка дIачIоагI а бенна, керда тIом болабе кийчлуш шоаш болча хана берригача лоаман нахага, дерригача къамашка — нохчашка, дагестанцашка, кхычарга кхайкарал дахьийтар шоаех хьакхетараи массане а юкъара восстани гIоттаяраи уж тIахьехаш. Восстани яра эша кийчо массанахьа а яь яьннаяр, низаш гулдаьдар, хIаьта добровольчески агенташа шоаш гоамболийташ дола гIулакхаш леладаро даьтта тIа а детташ цIи михьаръяхар мо хIама дар мара кхы тоадацар хьал. Сентябрь бетта юххье юха а тIом дIаболабелар добровольцашца гIалгIай оагIонгахьара а хIаьта иштта нохчийи дагестанцийи оагIонгахьара а. ВIашагIкхийттача нохчийи гIалгIайи низаша шердир шоай тIема доазонаш, Грозне чу а хьийлха, из хьалаьцар. Бурув лораеш пожарни командеи баха нахи мара бацар, хIана аьлча, машинникъ вIашагIа а баькха, тIехьашка бовла никъ боацаш моастагIчо шоаш битар кхераш добровольцаш дIабахабар городера. Терско-Дагестански областа кертакомандующе инарала Эрделе дехар дарах советски фронтера хьа а яьккха, лоаман наьха восстани тоIаяра Кавказе яйтай Шкуро корпусацара эпсарий 4 полк, хоам бу «Азербайджан» яхача газето. Цу газето беча хоамах, добровольций цу доакъошца Грознена юххе боккха тIом хилар деникинцаш хIалакбаь дIа а боахаш. Циггара хьакхаьчача хоамах, лоаман наха хьаяьккхай езагIа ярех йола 6 а йолаш 28 йоккха топ, 31 пулемет, пхезза йоала 4 эзар топ, Iалаьмате дукха патронаш, плен воалаваьв 800 саг. Юхебиса добровольцаш Кизлярагахьа байдда дIабахаб. Укх тIеххьарча массехк кIирах цхьаккха тайпа хоам бац, цудухьа лоаман наьха карара яраш малагIа пунткаш я, добровольций карара яраш малагIаш я а ала хила да. Цхьабакъда, къьгга гуш да цхьаькха—Деникинга гIалгIай кагбулург ца хилари уж Советски Iаьдала духьала боахалург ца хилари. Советски Iаьдалца боарам боацаш боккха безам ба гIалгIай, хIаьта Деникинца гоамали эгIазали сов йоккха хиларах цунна духьаларча восстанена юкъе маIача наха нийсса дакъа лаьцар кхалнаха а, берашеи боккхийча нахеи. Доацаш газеташ а долаш, ара доахаш цхьаккха тайпа декреташи законаши а доацаш, халкъо ший цхьан бартаца, ший юкъарча творчествана оттайир тIом бара бокъонаш, хIаьта уж цхьаккха духьале йоацаш кхоачаш а ю, толхаьчоа топаш а тох. Беррига маIанах мобилизованни лоархIаш а шоай герзаца фронте хила декхарийла болаш а ба.

Отрядашта эшащ мел йола хIама юрташкарча обществаша гул а йийя тIаяхь. «Долла хIама фронта» яхар, даьсса лозунг а доацаш, бокъонца чакхдоахаш да. Кхалнаха, бераша, боккхийча наха, шоай эггара дезагIа мел дола хIама — шоай моарош, къонгаш, дай, вежарий фронте дIа а бахийта, шоай лоIамагIа шоаш а ух фронте, вордашцеи говрашцеи тIакхухь кхача а шоай цIагIа мел йола тIем тIа латтараштa эша кхы хIамаш а.

Эхь хеташ хинна, тоIабаь баьхка, массаза а «къонахий» гIулакхашта юстара лаьтта бусалба кхалнах, еррига предрассудкаши, традиционни оамалаши йиц а яь тIем тIа, из лирагIа болчча моттигашка дIаувтт, бIарг хьа ца локкхийташ моастагIчо деттача пхорчашта юккъе гIолла патронаш тIаккхухь, доарахошта човнаш ехк, шоай майралцеи деналцеи бIухой дегаш урауттаду, тIем тIа латтарий энтузиазми тIема низи сов а боахаш. ПаргIато езаш волча лоаман саго ше ираз долаш лоархI турпаленца, сийленца тIем тIа, бусалба кхалсага хьалххашка ший валар хилча. Иштта хьалашка хила йиш йий дизертираш? Кхыметтел кхалнах а эггара тIом бикъагIа болчча латтача метте, цIагIа вагIаргвола къонахалоаман саг коравоагIаргвий? ТIем тIара удаш бола эовза бараш а бац. Кхыметтел шоай кхолламга диллача зовза бараша а сийленца валар гIойленагIа лоархI кхалнаха футтарвеши доастамвоахаши водачул. ХIаьта юххера а, ведача а мича гIоргва из? ХIаьта а вета а халкъо чIир лехаргья цунцара, миччахьа вале а вуврга из. Эхь тIа а долаш лергва. ТIехьара тIа пхо кхетийта вешари зовзеи кашa дIаволларгвац, жIалешкеи оакхарашкеи даькъаза воаккхийтаргва. Иштта да дерригача халкъа ловш дар, бокъонцеи къахетам боацаши кхоачашдеш дола, лоаман сага ду эггара къизагIа дола таIазар. Иштта бола болам эшабулургбац Деникина чуэттa латтача бандашта. Бакъвар сога укх тайпара къамаьл даь, тIем тIа лаьтта, дегIа тIа итташ човнаш а хинна вола лоаман саг: — Тхоай синош ца кходеш дов а кийча долаш лоаттабу оаха къовсам. Деникина тхона етта а Iетта а, тхо дохаде а тарлу, цхьабакъда, дIакара-м цIаккха а дугалургдац. ХIаьта доха а лулургдац касталашха. Нагахьа санна пун низаш дукхагIа а хуле, хIаьта цIеча Эскара новкъостал де а ца моге, тIаккха тхо эггара лоамаш лакхагIа долчча чIоагIаленашка хьалчугIоргда.

Тхо дIачIоагIлургда тха дай бIарччача шерашка паччахьа бандашта духьала лоаттабеннача моттигашка; хIаьта Ше Эскар Деникин готве а Кавказе чукхача а доладеннача хана, тхо юха а лоамашкара Iоъзарадаргда, тIаккха — кIалхарвоалалой ва-кх Деникин».

Из вохавергва, палач санна эхь тIадолаш лергва.

А. МИКОЯН.

(«Правда», 1919 шера 25 ноябрь, № 264).

ХIАРА ШУ— КЕРДА ТОЛАМ

Дувцилга доаццаш дегаш гIоздаьнна ба шекара свекла лелаеча тха звено членаш, хIана аьлча, таханарча Октябра сийрдача цIейна къахьегама толамаща накъа бахка карагIдаьннад царна. Юкъера лаьрхIача, тха звенос лелаяьча 28 гектарах хIаране тIара 300 центнер совгIа мерза овлаш даьннад.

Шоаш кхебаьча хьувкъамга хьежжа алапеш ийдаьд свекла лелаераша. Царца ба 400—450 сом ахчеи 70—80 килограмм шекари ийцараш а. ХIаьта аз лелаяьча гектара тIара яьннай 470 центнер шекара свекла. Еррига а тха звенос 28 гектара тIара чуепар я 850 тонн совгIа свекла.

1966-ча шера шекара свекла кхы-а дикагIа хьувкъае лерхIаш хIанззехьа а кийчо еш да тхо. Гуррахье а, белгал а даькха, хьадаланзар тхона соахка оаха шекара свекла кхеяь кха. Укх шера из гIулакх дикагIа латт. Тхона хIанззе а ховш да тIадоагIача шера оахош шекара свекла цIалагIча лаьтта хьувкъаергья.

ЛоархIаме да гуррахье а кIоаргга аха а аьха лаьтта тоадар, хIаьта тха кха кIоарга аьха Iодиллад, оахам кIаьддар духьа макхаш а даьхад цу тIа.

Соахка йиъ центнерага кхаччалца минеральни удобренеши иштта ширдаьнна кхои диллар оаха свекла кхай тIа. Укх шера кхы ца гоадеш доладергда оаха лаьтта хьаьнде. Оаха лерхI хIара гектара тIа ялх центнерага кхаччалца минеральни удобренеши итт тоннага кхаччалца ширдаьнна кхои дилла. Ханнахьа дергда оасараш, пийлх а ергья. Цу дерригне а торо хулийтаргья укх шерарчул а дукхагIа шекара свекла хьалкхее.

З. УМАЛАТОВА,
Урус - Мартана района Мичурина цIерахча совхоза цхьоалагIча отделене шекара свекла кхееча звено звеньевая.

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI, 7 ноябрь, 1965 шу.

Ноахалли эстафета

АЬТТУВ БАЛБА ШУН!

Вай республика эггара хьалхарча комсомольски ячейкашта кIоаргга дег чу дийшар Ленина дешаш, уж седкьий а хинна дIаэттар кагирхошта. Шоана, советски Iаьдал эттачул тIехьагIа кхийначарна, кхетаде хала да мел тIехьайиса, къе хиннай вай республика — паччахьа самодержаве юстарча мIинех цаI. Юртара юрта ухар нах каьхат деша саг воацаш. БIаь маIача сагах виъ-пхи саг мара вацар йоазув-дешар ховш. Цхьабакъда, иштта зIамига болча мехка шоашта мамогга болх беш моллаш, шайхаш бар. 1927-ча шера тха комсомольски ячейкашка 5 эзар комсомолец вар, царех 3 эзар совгIа саг вIалла йоазув-дешар ца ховш вар.

Къонабарашта йоазув-дешар Iомадара дешара - цIеноашка кружокаш вIашагIъеххар. Итташ километраш гIаш кружокашка деша ухар кагирхой. Долаш дацар учебникаш. ХIаьта уж эца торо йолаш бацар кагирхой. ТIаккха оаха лаьрхIар революционни комитетагара 10 гектар лаьтта деха. Цу тIа кагирхой низаца ялат кхе а даь цох учебникаш ийцар оаха. Йоккхача юрта араваьлча дийша зIамига саг, е йоI кора ца яр бахьан долаш комсомольски ячейка секретаралла вахийта саг вацар. Цудухьа берригa низ тIабахийта дешаш хулар кагирхой.

Дукха гIулакхаш дар къонабарий де дезаш.

Коллективизаци яра, къел, моцал хургйоацаш, кулакий мятежашца, эпидемеца, шейхашца, моллашца къовсам лоаттабеш дегIа а йоагIаш, низ белар комсомолага. Керда культура, вахар хьалдара къовсам лоаттабеш, хьахулаш воагIар социалистически юрта керда саг.

Нохч - ГIалгIайчен комсомольцаша кхыча республикай кагирхошца цхьана дакъа лаьцар Октябра коталонаш лорaяра. Асланбек Шерипова отрядаца дукха бар къона нохчий, гIалгIай, эрсий, украинцаш.

Тахан комсомольцашта хьалхашка латта деккар да вай даьй гIулакх, вай баьчча В. И. Ленина васкеташ толамца кхоачашдара берригa низ, хьаькъал дIадалар.

Д. МИДАЕВ,
1924-ча шера денз КПСС член, 1924-ча шера хьалха хержача комсомола обкома секретарь.

ХЬИНАРЦА ЙОАККХ СИЙЛЕ

Грозненски ремонтно - механически заводе со балха вена бархI шу совгIа ха я. Цу хана денз хьа дукха хувцамаш хиннад тха механо - сборочни цехе. Коммунистически къахьегама сийлен цIи еннай коллектива. Цу хана цхьаккха балха говзал йоацаш хиннача болхлоша толамца караерзаяьй тайп-тайпара балха говзалаш. Уж хIанз балха тIа хьалха латташ ба. Цар мугIарашка се хиларах доккхал ду аз.

1960-ча шера коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи елар сона. Цу гIулакхо чIоагIа дог гIоздаьккхар са. Сайна хьалхашка доккхий социалистически декхараш оттадир аз: ворхI шера план массехк шу хьалха кхоачашъе, арахецача продукце дикал лакха хилийта. ДикагIйола методаш балха юкъе а кхухьаш къахьегарах вIаштIехьдаьлар са из толамца кхоачашде. ХIанз 1967-ча шера чотах къахьегаш ва со.

Сона карагIдийннача дикадарий бе боаггIаш бола мах баьб заводa коллективо, массехк Сийлен грамота еннай, къахьегама книжка тIа дIа а яздеш дуккхаза баркалаш яьхад. Массехк шу да са портрет Сийлен доска тIа хьалтеха доалла. ХIанз цеха дикагIвола слесарь - сборщик яха вымпел лелаеш ва со. ДIахо кхы а дикагIа къахьега дош лу аз.

Цхьа бутт совгIа ха мара яц слесарий - сборщикий бригада бригадиралла со хьожаваь. Октябра дезача цIей сийна тIаийца декхараш толамца кхоачашдаьд бригадо. Цул совгIа ворхI шера план а август бетта план а кхоачашъяьй бригадо. Иштта да оаха Октябра кийчдаь къахьегама совгIат.

В. ГОДЗЕВИЧ,
Грозненски ремонтно - механически завода механо - сборочни цеха слесарь - сборщик.

И. Плиева сурт.

Ноахалли эстафета

СО ИРАЗ ДОЛАШ ВА

Со вовзаш волча наха ираз долаш саг ва хьо оал сох. ХIаьта из бакъ а да. 1919-ча, 1920-ча шерашка дуккхаза Ленин бIарго вIаштIехьдаьннад са, дуккхаза ладийгIад аз цун дог айдеш долча дешашка. Цу хана кремлевски курсант вар со. Дуккхаза, цкъаза цхьан дийнахьа шозза-кхозза фабрикашка, заводашка, ахархошта юкъе къамаьл дора Ленина.

1920-ча шера 1-ча мае Кремлав цIендеш Ерригроссийски субботнике дакъа лоацаш дар тхо, кремлевски курсанташ. Лоакхаш оркестр яр. Дукха ха ялале гучаваьлар Владимир Ильич. МугIарерча болхлочун барзкъаш а дувхаш, керта тIа кепка а туллаш хьа а вена цу сахьате болх бе дIаэттар из.

Ильича моллагIа еза хIама хьалайеча хана оаха новкъостал де хьона аьлча тхога оалар: «А, а — аз айса». Цу дийнахьа Свердлова цIерахча майдане Карл Маркса памятника закладка йир. Дукха нах гулбеннабар цига. ЧIоагIа дог гIоздаьнна вар Ильич. Цун пиджака тIа цIе бант йоаллар. Фундамента эггара хьалхара кхертIо Iобиллар цо. Цу дийнахье а Прохоровски мануфактура болхлой митинге къамаьл дир цо.

Дукха болх бора Владимир Ильича. Цхьабакъда культурно салаIа а ховра цунна. Дукха езар цунна музыка, иллеш. Доккхача театре хиннача концерте вайра сона Ленин. БIарг тIера ца боаккхаш Ленина бIарахьежар со. ЧIоагIа тIоараш деттар Владимир Ильича цIи хезача артисташта Шаляпина, Неждановайна, Гельцера, кхычарна а.

Хьурмат дора Ильича дийнача Iалама а. Цкъа часовой волаш Совнаркоме латтар со. Горкерча салаIара цIен комендант вагIар Ленина приемне. Парке цхьа га дIаяккхарах чIоагIа бехк баьккхабар сох Ленина, яхаш дувцар цо.

...Дукха шераш дIадахад цу хана денз. Цхьабакъда, цIаккха а дицлац дийна мел дарех дийна дола, гаргара дола Ильича сибат.

М. КЛИМОВ,
пенсионер, 1919-ча шера денз КПСС член.

АЗ ДОШ ЛУ

Октябрьски революци хилалехьа цхьанна гIалгIай кхалсага дагадацар маIача наха нийсса шоай бокъонаш хургья аьнна. ХIанз вайна массанена гуш да, кхалнаха болх ца беш цхьаккха моттиг ца хилар. Уж ба лораш, хьехархой, инженераш, промышленноста болхлой, юртбоахама механизатораш. Октябро тхона енна бокъонаш я уж. Тахан 48 шу дуз Октябра дезача цIей. Цу денна къахьегама доккхий совгIаташ кийчдаьд болхлоша.

Аз а сай хьинар кходаьдац цу денна сийленца накъа яра. Ши-кхо шу хьалха балха ера со Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе. ЧIоагIа безаме тIайийцар со завода коллективо. Укказа болх беш ба эрсий, нохчий, эрмалой, украинцаш, гIалгIай, кхы дуккхача къамех бола нах. Цхьа дезал санна барт тайна бах уж. Хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдара новкъостащца яхье яьнна болх беш я со а.

Духхьашха завода гIишлонхой коллективе болх беш хиннай со. ХIанз гIонча болхло я. Балха тIа дика къахьегама толамаш дахарах дуккхаза баркалаш яьхад сона.

Укх деношка Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо Сийлен грамота еннай сона. ДIахо кхы тIа а дикагIа къахьега дош лу аз а са новкъосташа а. Из де оаха КПСС XXIII съезда сийна кийчде лерхIа къахьегама совгIат.

М. ХАШАГУЛЬГОВА,
Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода гIонча йола болхло.

И. Плиева сурт.

ПЛАНАЛ СОВГIА

Октябра дезача цIейна дика накъа енай Грозненски химически комбината дуккхача цехий коллективаш. Бутт бизаб, коллективаша даьча балхий итогаш яьй. Хьалха латтачарех я фенол-ацетон доаккхача цеха коллектив. Октябрь бетта план 108,3 процент кхоачашъяьй цо. Цул совгIа, дIабахача бетта цо арахеца доладир «А» яхача марках дола ацетон. Дунен дикагIйолча стандарташта юкъе додаш да из.

Къаьстта доккха къахьегама совгIат кийчдаьд В. З. Мельниченко керте латтача полиэтилена цеха коллективо Октябра дезача цIейна. Октябрь бетта план 117 процент кхоачашъяьй цо, 25-ча октябре кхоачашъяьй цеха болхлоша шера план. ХIанз тIадоагIача шера чотах къахьегаш ба уж.

Иштта дика къахьегаш я В. Г. Калькой керте латтача № 131 йолча цеха коллектив. Ер шу дизалехьа шера планал совгIа бIаьш тоннаш продукци арахецаргья цу цехий коллективаша.

В. КУРБАТОВ.

Мехкдаьтта промышленность — селхан,

ГОРОД Грозне мехкдаьтта чакхдоаха промышленность дукхагIча даькье советски Iаьдал латтача шерашка дегIаенай.

Мехкдаьтта чакхдаккхара боарам 1920 шераца нийсбича 10-зза лакхбеннаб 1965 шера. Бензинаш 56-зза дукхагIа доах, фатагенаш — 250-зза, даьтташ — эзарза.

1920 шера денз 1965 шерага кхаччалца Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводеи Грозненски крекинг-заводеи (1930—1940 шш.) болх бе йолаяллийтай мехкдаьтта юххьанца чакхдоахеи термически крекингеи установкаш, каталитически крекингированеи алкилированеи установкаш (1949—1953 шш.), Грозненски нефтемаслозаводе — парафин йоаккха производство (1964 ш.), дуккха кхыйола объекташ.

1954 шера болх бе йолаялийтар Къилбаседа Кавказа мехкдаьттахимена юкъе эггара хьалха хьахинна Грозненски химически комбинат.

Город Грозне мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьтта химически промышленность дегIайоалаеча доккхий толамаш даьхад семилетка шерашка (1958—1965 шш.).

Болх беш йолча мощносташта реконструкци ярей уж эргаяьха тоаеш оргтехмероприятеш чакхъяхареи чотах а кердаяраш хьаяра чотах а тIакхийтта мощносташ 1958 шераца нийсйича укх боазаме хилар: мехкдаьтта чакхдоахача — 46 процент, алкилироване — 10 процент, спецдаьтташ доахача — 90 процент, алюмосиликатни шарикови катализатор йоаккхача — 125 процент.

Семилетка шерашка парафин яккхара йоккха центр а хинна дIаэттай гор. Грозный.

Грозненски нефтемаслозаводе кхо объект болх бе йолаялийтари Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе парафинови цех шеръяри бахьан долаш 1958 шерарчул 2,4-зза дукхагIа яха йолаеннай парафин.

Грозне къаьстта чIоагIа дегIаенай Грозненски химкомбинате химически синтеза продукташ хьаю производство.

Болх бе йолаялийтай феноли ацетони доаккхача, синтетически этилови спирт, синтетически дубитель йоаккхача, металлоорганически катализатораш юкъе а кхувлаш Союзе эггара хьалха лохача давленех полиэтилен доаккхача производства шоллагIча аргIап объекташ.

Мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьтта химеи предприятешка йоахача продуктай дикал тоаьй.

Дуккха продукташ шоай дикалга диллача дунен стандарташка кхаьчай: спецдаьтта, доазол дехьа дIакхухьийта парафин, алюмосиликатни катализатор а кхыйола продукташ а чIоагIа хоатташ я доазол дехьарча рынке.

Семилетка тIеххьарча шера план толаме кхоачашъяра гIулакха боккхача лоархIаме я Октябра 48 шу дизара сийна лаьца социалистически яхь.

Объединене предприятеша, Октябра сийна лаьцача яхьа юкъе а яха, ворхI шера план ханал хьалха кхоачашъеш латт. Грозненски крекинг-завода хьалха латтача коллективо 9-ча сентябре кхоачашъяьй валови продукци арахецара ворхI шера план. Шоай план иштта толаме кхоачашъю объединене дуккхача кхыча предприятеша а: Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводо, Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводо, производственно-товарни конторо, Грозненски нефтемаслозаводо.

Объединене предприятей хьалхарча аргIанара декхар а долаш бус дIахора технически прогресс бахьан долаш лоаттабу къовсам.

Нохч-ГIалгIай АССР мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьтта-химически промышленность хьахулча пятилетках дегIакхувлилга хьаеча продукце дикал чIоагIа тоаяра, керда объекташ болх бе йолаялийтареи къаьначарна реконструкци яреи чотах, производствaш шеръяра, болх беш йолча предприятешкара техника эргаяккхара чотах хургдолаш да.

1965 шерарчул 30 процент дукхагIа чакхдоахаргда мехкдаьтта 1970 шера, дикагIа дола автобензинаш 5-зза дукхагIа арахецаргда, 2-зза дукхагIа хьаергья парафин, даьтташ — 1,8-зза.

Бензиний дикал чIоагIа лакхъяри ароматически углеводородаш яхара духьа Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводеи Грозненски нефтемаслозаводеи каталитически риформинга установкаш хьалъе а Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводерча каталитически крекинга установкашта реконструкци е а лерхI.

Доаккхаш дола дизельни доагор дикагIа хилийта лерхI Грозненски нефтемаслозаводе дизельни доагорашта карбамидни депарафинизаци ю установкаш хьалъяра а «кIаьда» оалаш йола парафинаш яхара а чотах. Уж тIеххьара парафинаш хьайбай боахам айбара чIоагIа эшаш йола белково-витаминни концентрат яхара хьалъе лерхIача производствашта йола бедал хургья.

Грозне чакхдоахача шоай тайпарча Грозненскийи Ставропольскийи мехкдаьттай свойствaех пайда эцар духьа шеръе лерхI Грозненски нефтемаслозаводера парафин йоаккхеи автотракторни даьтташ доахеи мощносташ.

Болх беш йола Грозненски химкомбинати 1966—1970 шерашка хьалъе лаьрхIа Къилбаседа-Кавказа синтетически каучука заводи углеводородни бедалца Iалашъяр духьа

БОАХАШ — СИЙРДАЧА КХОАНЕНГА!

КЕРДАЧА СОВХОЗА ХЬАЛХАРА ГIА

ДУКХА ха йоаццаш вIашагIъеллай тха совхоз. Денгара денга низ совбоалаш, экономика чIоагIлуш Сийлахь-боккхача Октябра 48 шу дузача денна накъа йоагIа тха совхоза коллектив.

Шура лу доахан кхоабилгеи тхьамка леладелгеи ба «Автуринский» совхоза керттера лостам.

ДIадахача шера 70 тоннал кIеззига кIезигагIа кхедир совхоза тхьамка, хIаьта укх шера паччахьалкхен план — заказах кхеде дезар 170 тонн да.

Укх шера во енача бIаьсте парникови боахама кулгалхо Сайдахмадов Райбек керте а волаш тхьамка рассада кхее торо хилар совхоза тхьамка леладерий, совхоза кхоачамбаь ца Iеш, республика тхьамка леладеча кхыча боахамашта а ши миллион овла рассада елар цар. Укх шера дикача хана 200 гектара тIа тхьамка дIадийра совхозо. Республике тхьамка кхеде доладенна дукха ха еце а тхьамка рассада дIаювш укх шера юххьанца рассада дIаювча машинашца дIадийра из. Лоаман мехкараша машинаш а лелаеш 50 гектара тIа дIайийра рассада. Цхьадола кхоачамбоацараш дIадаьхача тхьамка рассада дIаювча машинех шера пайда эца йиш хургья, эца а беза. Хьувкъам совбаккхара юкъейоалайир массехк агротехнически мероприяти, цу даькъе авиахимически обработка а йолаш. ХIанз тхьамка лист чуэцаш латт, тIеххьа-тIехьа тхьамкий бедала агротехнически гIулакх а деш. Даха шу чакхдоалаш тхьамка докъаду шиъ сушилка яр, хIаьта укх шера уж ялх я. Бакъдар аьлча, уж кIезига-м я, хIана аьлча цхьан сезонах 90—100 тонн мара докъадулургдац цу сушилкашка, цудухьа 1700 тонн нийсен ханнахьен йокъае бахача наьха коа хьатIаяьча гIишлоехи даьссача юкъарча цIеноехи пайда эца бийзар. Иштта хIанзле 150 тонн тхьамка докъадаьд совхозо.

Тхьамка леладара технологе из кхедерашкара дукха дIадех, цудухьа лоацача хана тхамка кхеду кадраш кийчъе еза ха хьатIаэттай. Из халадар, хIана аьлча вай республике уж кийчбеш а цар квалификаци лаккъеш а моттиг яцар. Краснодаре деша а бахийта 10 саг кийчвир оаха цу гIулакха.

Сайдахмадова кулгалдеча бригаде тхьамка леладераша рассада кхеярца цхьана 33 гектара тIара 12 центнер декъа тхьамка даьккхад. Цу бригаде дика тхьамка леладераша Межидова Задеша, Тасуева Жавхара, звеньеваяс Асаева Селимата, иштта кхыбараша даим нормаш тIеххоачашъю. Иштта дика хьокхамаш гойт Идрисова бригадерча Мусхаджиева Маккас, Мукаева Разета, кхыбараша. Цар балха овсарле хьагойт хьалха латтача тхьамка леладераша алапи 150—180 сом эцаш хиларо.

Дикача тхьамка итт эзар пунт дIа а луш паччахьалкхен план — заказ кхоачашдергда совхозо.

ДIахо йодача хана тесса ца а лелаеш IилмацIа техкача севооборотах дIаювш чIоагIIа ший моттиг дIалаца еза цу культура. Тхьамка докъаду база чIоагIъе, парникови боахам шербе а дикагIа тоабе а беза, хIаьта халача балхашта механизаци е еза.

Совхоза хьайбаш леладераш а тIехьабисац тхьамка леладерел. ДIадахача шера итт бетта яьккхачул 153 тонн дукхагIа шура яьккхай совхозо укх шера цу хана. Цо торо хилийтар паччахьалкхенна шура дIаялара итт бетта план 101 процент кхоачашъе. Паччахьалкхенна дулх дIадалара шера план 228 процент кхоачашъяьй. Совхоза хьайбаш леладерий уж толамаш даха вIаштIехьдаьннад соахке а конвейерни доакъара база дика кийчъярах. ХIаьта хьатIадоагIача Iанна а доакъар дика Iалашдаьд. Планах цхьайтта эзар тонн йолла езача дуккха совгIа еллай силос, 15 эзар тонн йол Iалашъяьй, цу даькъе, укх шера юххьанца 200 къона бежан Iа доаккхаш хургдолча лоаман даьгIенашка 400 тонн а йолаш.

Совхоза хьайбаш дIайхачеи дизаи хургда. Сийлахь-боккхача Октябра 48 шу дузача денна дикача толамашца накъа баьхка дика хьайбаш леладераш ба тха совхозе. Къаьстта белгалбаха лов сона Iаьсий леладер А. Мусхаджиева, доярка П. Шабазова, Кегерхаджиева, кхыбараш.

СССР-а Конституце ди хьатIакхоачаш паччахьалкхенна шура дIаялара шера план кхоачашъяра шерра къовсам боаржабаьб социалистически яхье хьалхара моттиг лелаеча зоотехника Костоев ТIахIира кулгалдеча шоллагIча МТФ коллективо. Тешаме шоай декхараш кхоачаш а деш шоашка толамаш дахийтача совхоза механизатораштa доккха баркал оал тхьамкеи хьайбаши леладераша. Укхаза белгалбаха лов дикагI бола совхоза механизатораш — воккхагIа вола тракторист коммунист Кахиев Хьусен, Кумагомадов Хьамди, Тасуханов Iиса, Арсаев Султан, кхыбараш.

Цар хIара дийнахьа тIеххоачашъю шоай балха нормаш.

Доккха новкъостал дир коммунист Кахиев Хьасан заведующи волча гаража барт тайнача коллективо совхоза хьайбаши тхьамкеи леладерашта. Цу коллективо октябрь бетте а кхоачашъяьй мухь дIа-юха кхахьара паччахьалкхен шера план, хIаьта 22 эзар сом кхо а даьд. Цу коллективо доккхалца цIераш йоах шоай дикагIча шоферий Динаев Абубакара, Дахаев Саламбека, Наурдиев Салауде, кхыбарий.

Юртбоахама продукташ совъяхар бахача наьха культурно-бытови хьалаш тоадарца дувз совхоза коллективо.

Совхоз вIашагIъеллача цхьан шереи ах шереи дика пищеблок, цIе уголок, салаIа цIенош, бригадираи учетчикаи болх бе моттиг йолаш пхиъ керда кхай тIара стан хьалъяьй. Ерригаш хIана яц, аьнна, электричествои радиои йолаш я уж. Цеча уголоке керда газеташи журналаши деша йиш я, массайолча станашка радиоприемникаш я. Сийлахь-боккхача Октябра цIей хьатIакхоачаш керда совгIат кхаьчад Автуре бахача нахага — керда юрта клуб. Массайолча балха объекташка телефонаш ехкай совхозе укх шера. «Новая жизнь» яхача юрта чакхъяллалца сердал йиллай.

Парте XXIII съезда сийленца накъа бахара къахьегаш ба совхоза болхлой. Къона «Автуринский» совхоз республике хьалха латтача совхозашца дIанийсъе лерхI цар шерра социалистически яхь а йоаржаяь.

С. АТИЕВ,
«Автуринский» совхоза директор.

ДОХАРГДОАЦА ДОТТАГIАЛ

«Малгобекнефта» мехкдаьтта промыслови управлене эггара йоккхагIа я тха бригада. ХIара ценна балха аравоал 60 саг. Цхьана боагIа балха нохчий кхалсаг Балоева Зина, эрсе Ниркова Полина, татарка Садыкова Светлана. Цхьаккха говзал Iомаянза йола Зина балха еча Полинаси Светланаси йиша санна тIаийцар, шоай низ а ха а ца кхоеш цунна замерщицай говзал йовзийтар. ТIехьагIа а из ше болх бе йолаелча а цун болх мишта лел хьожар уж каст-каста. ХIанз-м Зина балха разряд а йолаш мехкдаьтта техникуме деша ягIа заочно.

ДагадоагIа сона гIалгIа Котиков Хьамзат тхоай бригаде вена. Цхьанна минута дагадохийтанзар цунна бригада коллективо кхычарна санна мехкдаьттаца болх бара говзал йоацаш из хилар. КуксингIар Семен Ильичеи Алексей Кузьмичеи цу сахьате вигар из шоай боахам дIахьокха. Ерригa скважинаши шо-шоай йола белгалонаши дIайийцар цар цунга. Иштта шийца болхлой Iымерза хиларах, хетаргахьа, шозза сихагIа Iомайир Хьамзата операторий говзал.

Дукха дувца йиш яр тайп-тайпарча къамах болча наха юкъерча доттагIалах, бакъда, вай хана цу гIулакхо саг цецвоаккхаргвац, хIана аьлча ишта да советски наьха Iаьдал.

Цудухьа тамаш а яц барт тайнача коллектива дика къахьегама толамаш даха вIаштIехьдалар. Укх шера планал совгIа ши эзар тонн мехкдаьтта даккха тIаийцадар оаха, хIаьта дIабахача итт бетта планал совгIа 4058 тонн даьккхад оаха, хIаьта Октябра 48 шу дузача денна сийна тIаийцахинна декхараш ткъоалагIча октябре кхоачаш а даьд. ХIанз вай массане доккха цIей дездеча хана дог доагIа бригадерча къахьегамхоша даьха толамаш дувца. Масала, шера скважинашта йиъ геолого-технически мероприяти е езар, хIаьта ремонтникаша духхьала итт бетта ялх йир уж. Цу гIулакхо дика пайда а бир бригада. БоагIача тайпара чурча торонех пайда эца харах сеца лаьтта № 573-7 яха скважина болх бе йолаялийтар бригада, хIанз из мехкдаьтта луш а я.

ХIара кхоалагIа вола саг рационализатор ва тха. ЧIоагIа лоархIаме ба цар болх аттача баккхара, из овсарегIа хилийтара наькъаш лехаш беш бола болх. Укх шера цар кийчъяьча ткъаь предложенех ялхайтта балха юкъейоалаяьй оаха, царех баьнна пайда итт эзар сома маьха а ба.

Иштта дика къахьегаш ба эрмало Саркисов Ефим, гIумке Сатубалов Михаил, украинец Луценко Яков, гIалгIа Матиев Муса, эрсе Буробин Анатолий, нохчо Мамиргов — цIераш-м дуккха а яха йиш я.

Х. НОЗАДЗЕ,
«Малгобекнефта» НПУ цхьоалагIча промысла бригада мастер.

Тха толамаш

Вай дезача цIейна дикача толамашца накъа енай тха зIамига коллектив.

150 гектарах долча лоам ухкача хий ца дехкача лаьтташка кхейир тха механизировании звенос хьажкIаш. Планах хIара гектара тIара 30 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуя езаш дар тхо.

Из декхар тIеххоачашдара дIадахача шера гурахь дена тIагIертта къахьегаш хьаера звено.

Ханнахьа аьхар зябь. Лаьтта хьаьндир, кхы балхаш дир. Иштта агротехника яххача тайпара оаха хан-ханнахьа кхашта доагIача тайпара гIулакх лоаттадеш хилар бахьан долаш лакха хьувкъам кхебе аьттув баьлар звеной. ХIара гектара тIара 46,1 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуийцай оаха.

Из да тха звено членаша Октябра цIей сийна кийчдаь совгIат.

ДОМАНОВ Михаил,
Сунженски района Цеча Эскара цIерахча колхоза механизировании звено звеньевой.

Ноахалий эстафета

СИЙ ДОЛА НИКЪ

Малав вай мехка Советий Iаьдал этта шераш ца довзаш! Нагахьа санна хьо къаьна вале, Iа Iайха дакъа лаьцад из Iаьдал оттадеш, хIаьта хьо къона вале, хьона дукха дийцад царех. Тахан аз а лоацца дувцаргда шоана цу халача шерех лаьца.

...1920 шу. Эггара хьалха вIашагIъеллар городе Орджоникидзе парте окружкома партячейка. Цига инструктораш хиннараш халача, кулакаша лаьтта хьа ца хецача юрташка балхаш дайта бахийтар. Мочкъий - Юрта, ТIой-Юрта, Онгашта, Сунже, иштта кхычахьа а. Со а хилар ТIой-Юрта вахийта. Парте бакъ дош кхайнадеш дар тхо.

Цхьа масал доаладергда аз. Цкъа ялат дIадийнача лаьттага хьажа дахар тхо. Дукха тийша болх бора цу хана кулакаша. Кхашка моттигаш нийслора дIадийнача ялатах дохьаж детташ. Юртсовета председатель хиннача Дударов Килара, секретарь хиннача Дугиев Татре, аз, лаьрхIар хьажкIаш дIа мишта йийнай хьажа. Цхьабакъда, цигга гучадьлар тхона хала, белашца аьхкача лаьтта ялат дIа ца а дувш диталга. Из хиннабар юртарча моллай тийша болх. Цигга дIакхетабир оаха ахаркой цар шоашта мел зе ду.

Боккхача лоархIамера шераш дар коллективизаце шераш а. Къаьстта хала дар уж къело, моцало, боадоно кIалбитача нохчийи гIалгIайи баьхача паччахьа юстара миIинг хиннача вай республике. 1918-ча шера 1920-ча шерага кхаччалца сай лоIаме Цеча Эскаре а ваха лоаман воркIагIча Эскаре гIулакх деш хиннача сона тоъал халонаш бIаргаяйнаяр, цхьабакъда, цул а халагIа хетар сона коллективизаце шераш. Хала дар лоала кIал латтилга мара хIама ца ховш болча къеча наха хьехам бале. 1929-ча шера кулакаш дIабоахаш, ялата заготовкаш еш дар тхо. Мужеча дар из. Духхьал цу шера хьалкарча ялх бетта 116 процент кхоачашйир план. Из боккха толам бар. Сомабаьнна никх санна хьувзар юртара нах. Ялат дIадувш, оасар деш, са хилале денз бийса тIаялцца кхашка хулар ахархой.

Иштта кIезига мара боаца коммунисташ хьалха а болаш толамаш доахар керда вахар хьалдеш къеча ахархоша.

В. АМИРХАНОВ,
пенсионер, 1925-ча шера денз КПСС член.

Са совгIат

Кхувш воагIаш зIамига саг волча хана мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе балха ваха чIоагIа безам болаш вар со.

Къаьстта чIоагIа безар сона мехкдаьтта оборудоване ремонт яра болх. Цудухьа хьинар кхо ца деш къахьийгар аз слесара говзал Iомаеш. 1937-ча шера кхоачашхилар дагалаьттар. Грозненски крекинг-заводе слесаралла балха вахар со. Цу халача шерашка вай республика промышленность дегIайоалаеча дакъа лацара беррига низ тIабахийтар аз. Денгара - денга лакхйора балха говзал, сай балха опыт дIалора заводе керда балха баьхкача наха. ЦаI массанена тIехьа, массавар цхьаннена тIехьа яхача принципах къахьегар.

Ткъаь бархI шу совгIа ха я аз слесаралла цахаддаш болх бу. Цу юкъа се бахьан долаш цкъа хьовзам хилийтабац аз. Йоккха опыт йолча болхлоша шоай опыт хьа а луш новкъостал дарах даим балха тIа хьалха латташ хьаенав со. Цох доккха баркал оал аз сай боккхагIа болча новкъосташта.

Завода болхлошта юкъе эггара хьалхарчарца коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи елар сона. Цул совгIа соахка сона елар социалистически яхьа отличник яха значок. Къаьстта доккха совгIат хилар сона мехкдаьттахой бIаь шу дузача денна еннача медалах.

Октябра дезача цIейна къахьегама совгIат кийчдаьд аз а са новкъосташа а. ВорхI шера план оаха кхоачашъяь массехк бутт ба.

Я. ЛОСКАЕВ,
крекинг - завода слесарь.
И. Плиева сурт.

ЧIОАГIА ХУРГДА ТХА ДОШ

Къахьегама толамашца цезду Сийлахь-боккхача Октябра ЦIей тха совхоза жа леладераша.

Лакха социалистически декхараш тIаийцадар укх шера тха совхозо. 1-ча октябре духхьал доакъаргара дIа мел ийккха планови заданеш тIеххоачашъяьй совхозо. ХIара 100 жийна тIехьа юкъера лаьрхIача 117 Iаьхар кхебаьб. ТIаккха планах совхозе гурахьа 30 эзар устагIа хила безача 34345 устагIа ба.

Толамаш цаха мишта аьттув баьннаб дувца безам ба са. ХIанз са бригаде са сесаг йоацаш кхы а ши Iу ва. Саидов Аркайи Саидов Албийи. Дукха ха яц уж бригаде къахьегаш бола. Бакъда, шоай болх дика бовзаши хьинар долаши кагий нах ба уж.

Тха балха эггара лоархIамера цар дерригa жа массахана тоаденна хилийтар да.

Жа дахка доладалалехьа бутт хьалха уж чулоаттаду помещенеш цIенъю. ХIара бахка безача жийна къаьстта клетка оттаю.

Даим тухи мели юаю Iохараштa.

Цхьа бутт баллалца керда Iобаь Iаьхар жийца бажа арабаккхац оаха. Цу хана уж базе кхоаб. Бакъда, дика ха эттача, Iоахараша дегI сихагIа дахьаргдолаш маьлхе арадоах. Иштта даим оаха доагIIача тайпара Iунал деш хилар бахьан долаш дIадахача шерашкарчул а лакхагIа хьокхамаш цаха аьттув баьннаб тха бригада.

Беррига тха Iулаца 650 совгIа устагIа ба. Укх шера хIара бIаь жийна тIехьа юкъера лаьрхIача 30,6 килограмм дозал долаш 143,2 Iаьхар кхебаьб оаха. ХIаьта планах 5,2 килограмм мара тха даккха ца дезача хIара устагIана тIера 7,4 килограмм тха лергад.

Тхоай балхах лаьца дукха дувцаргдар аз. Бакъда, цул дикагIа хет сона оаха болх мишта бу ха безам бола жа Iу а специалист а укхаза хьа а вена дерригнега хьежача. Цу гIулакха лаьрхIа ши шу хьалха дикагIча опыта школа вIашагIъеллай тха бригаде. ХьатIабаьхкача наха Iе гостиница а я укхаза.

Укх шера март бетта вай республикереи иштта кхыча лоаллаха ухкача республикашкареи 250 боккхагIа бола жа Iуйи специалисташи хилар укхаза тха балха опыт Iомаеш.

Жа дикагIа леладара опыт балха юкъе кхахьарца дика толамаш даьхад А. Амитова, Ф. Титова, Б. Баймурзаева бригада. ХIара бIаь жийна тIехьа 140 Iаьхар кхебаьб воккхагIа вола жа Iу Амитов волча бригадо. ТIаккха дIадахача шера хIара бIаь жийна тIехьа 85 Iаьхар мара ца кхебаьча Кудайнетова укх шера 130 Iаьхар кхебаьб.

Тхо массахана раьза да тхоай балха опытах лаьца дувца а из хьавенначунга дIагойта а.

Дукха хиннаб са бригаде Iунал деш нах. Царех дукхагI бараш хIанз боккхагIа бола жа Iуй ба. Сона чIоагIа дика хет цар толамаш даьхача. Дукха ха яц Идельбиев Имран са бригаде хинна. ХIанз тха совхозе воккхагIа вола Iу ва из. Цо дош деннад тха бригадо санна хьокхам боаккхаргба, аьнна.

Толамашка хьежжа шерагара шерага тоалу жа Iуй вахар а. КПСС ЦК мартовски Пленума решенеша аьттув хилийтар жа леладерий болх дикагIа вIаштIехьбаккха, йолча торонех дикагIа пайда эца.

1964 шерага кхаччалца хIара бригадо ши Iул леладора. Цу шин Iула 7—8 саг эшар Iунал де. ХIаьта керда Iодаьча Iоахарех хьахинна Iул къаьста леладора.

Укх шера денз районе жа леладеча виъ Iуно шоашта хьахинна Iоахарий а шоаш леладергдолаш соцам баьб.

Хьалха жа Iуно жа дебарга хьежжа ийдора ахча. Цига вIалла белгалдацар леладаь жа гIийла е тоаденна хилар. ХIаьта хIанз царна алапи хьожадеча хана кхедаьча же дозалца а дувзаду. Цудухьа цу гIулакхо лерттIа бехктокхаме ву хIара жа Iу жа цIаккха меца ца дитара, уж тоаденна хилийтара, хIана аьлча цунца дувзаденна да жа дикагIа дебадар а цар продукци алсамъяккхар а.

Укх шера тха бригада совгIата 60 Iаьхар беннаб. ХIара 825 оаха кхебеча Iаьхарах цун дозалга хьежжа 3,6 сом ахча лургда. Цул совгIа кхы а планал тIех дехкача тхах а эцаргда оаха ахча.

Денгара денга тхоай балха говзал лакхъеш къахьегаргда оаха массайолча хана.

ЭСМУХАМБЕТОВ Наурди,
Социалистически Къахьегама Турпал.

Цифраши факташи

ХIара шу—из коммунизм хьалъеча новкъа вай мехко боаккха керда гIа ба. КарагIдийнна цхьадола толамаш дувцаш йола цифраш йоалаергья вай.

Семилетках вай мехка промышленни производства боарам лакхлургба 84 процент, планах 80 процент мара боацача. ВорхI шера хьал а яь болх бе йолаеннай 5,5 эзар совгIа йоккха промышленни предприяти. Халкъа боахамера керттера производственни фондаш дегIаяьхкай 90 процент.

Вай мехко хIанз дийнахьа арахецаш дола чон 1921-ча бIарчча шера арахецаш хинначул дукхагIа да.

Советски мехкдаьттахой декхарийла бар хIара шера 16,7—18,1 тонн мехкдаьтта даккха. ВорхI шера юкъера лаьрхIача хIара шера доаккха мехкдаьтта 18,4 миллион тонн хул.

1965 шера вай мехка 580 миллион тонн кIора боаккхаргба—из хул 1958 шерарчул 90 миллион дукхагIа.

1923 шера СССР-е вIашагIъелла ши трактор яр. В. И. Ленина дагалаьттад 100 эзар трактор хьаелга. ХIанз колхозийи совхозийи аренашка болх беш я 1565 эзар трактор, цул совгIа, 523 эзар ялат чуэца комбайнаш, 956 эзар мухь кхухьа автомобиль.

Геттара чIоагIа дегIайоагIаш латт вай республика промышленность. Укх семилетках шозза дегIабоагIаргба промышленни производства боарам. Мехкдаьтта доаккхилга дегIадоагIаргда 3,9 —зза, газ — ворхIазза, химе продукци — кхозза, иштта кхы а.

Боарам боаццаш дегIабенаб республика юрта боахам а. Колхозийи совхозийи кхашка болх беш я низ бола техника.

тахан, кхоана

капиталистическ и риформинга установкаш, дIахо де дезаш да парафинови производства кхоалагIа аргIа хьалъяра, майдашка йоацача канализаце системаш яхкара, кердача ГОСТ-ах йола продукташ хьаяра феноли ацетони хьаелга эргадаьккха тоадара балхаш, теломеризаце процесс караерзае еза:

промыслашка мехкдаьтташта стабилизаци яра дола дуккха а гIирсаш хьалде а, хIаьта иштта промыслашкара попутни мехкдаьтта газаш хьалувцилга вIаштIехьдаккха а лерхI.

Йоккха гIишло хьалъергйолаш я г. Гудермесе.

1966—1970 шерашка Гудермесе болх бе йолайолийтаргйолаш я синтетически каучука, синтетически йола хьоанала когаметтаярий (синтетически хьаьна кислоташи мIад дIайоаха средстваши), полипропиленови хьоаса хьабу низ бола объекташ.

Пятилетке чакхдоахаргдолаш да г. Грознера фо дикагIа хилийтара дола доккхий гIулакхаш.

Заводской района канализаце сеташ ехка яларо, предприятешка цкъа чакхдаьккха хий юха а чакхдахаро цхьайола резервуараш, мехкдаьтта а кхыдар а чудеттара йола эстакадаш городал арахьа хилийтаро, процессашта герметизаци яро, дуккха а кхы гIулакхаш даро чIоагIа тоадолийтаргда города санитарни хьал.

Объединене предприятеша укх гаргтарча хана боккха болх чакхбаккха беза технически прогресса гIулакха.

Укх шера карадерзаде дезаш да полиизобутилен хьаелга, «21-Iа» яха абсорбционно-стабилизационни установка, низ бола атмосферно-вакуумни установка хьалъелга.

Цунца цхьан ханна дIахо а дергда опытно-промышленни установкаши контактни коксоване, дема хьисаперча крекинга процессаш, карбамидни депарафинизаци, цеолиташ йоахилга, сополимеризаци кафаерзаяра балхаш.

1966 шера хьалъяь яла езаш я

Объединене предприятей коллективашта хьалхашка латт ворхI шера план кхоачашъяь яккхара а тIайоагIача пятилетка план кхоачашъяра а хьакъехьа дола Iалаьмате доккхий декхараш.

КПСС ЦК сентябрьски Пленума къоастам а беш оттадаь промышленноста планировании доал делген тоадара гIулакхаш чакхдахаро доккха гIо дергда белгалъяь пхе шера план толамца кхоачашъяра.

Парте XXIII съезд гулъярах бола КПСС ЦК сентябрьски Пленума соцам чIоагIа денал айденна тIаийцаб объединене предприятей коллективаша. Грозненски крекинг-заводо йола а яь, шерра яржаш йоагIа парте XXIII съезда сийна йола социалистически яхь. Предприятей коллективаша лаьхдаь дола декхараш тIаийду ворхI шера план а 1966 шера 1 квартала план а йиллача ханал хьалхагIа кхоачашъяра.

Пхе шера план кхоачашъяро хоадамболлаш тоадергда Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача а мехкдаьттахимически а промышленноста хьал, хIаьта городера фо унахцIенагIа а хулийтаргда.

Г. ПАЛЬЧИКОВ,
«Грознефтехимзаводы» яхача объединене начальник.

КЕРДАЧА ВАХАРА СЕРДАЛ

ЙОВЗАРГИОАЦАШ эргаьннай Нохч-ГIалгIайче Советски Iаьдала шерашка. Нах а бац тхьовра хиннараш: уж а кхетама, знаней сердалга диллача гаьнна дукхагIа дегIабаьхна хилар гу. Юрта сийрда лепаш да иразера вахар.

ЛадувгIаргда вай къоаноша дувцарашка.

— Хала бахар къахьега нах Октябрьски социалистически революци хилалехьа, — йоах цар. — Къаьстта а халача хьале бар гIалгIай, нохчий. Коммунистически парте, из вIашагIъеллача сийлахь-воккхача Ленина эргадаьккхар халкъа вахар.

...Хьадувла, района юрташка хиле доагIа вай.

Тайжа додача гIалгIай хин — ГIалме лакхача шув йисте, Долакха-Юрта гаьна боаццаш багIа лакха гув. Цаккха а сома баргбоацаш набарах бенна цунна кIал бада революци бахьан даьча лирача тIемашка Советий Iаьдал даккхар духьа шоай вахар дIаденнараш. ХIанз гуйран асаро матара яхийта буц тIаьянача цу гув кIал бадараш ба цхьа дог-уйла йола вежарий: эрсен гIалгIаи, нохчои украинеци, гуржеи хIинреи — шоаш Ленина тIахьехарах боадоннеи бокъо йоацаш хилараи духьал, къелаи доакъазалаи духьал, халкъа сатийдача бIаьхийчар лоаттадаьча Iазапа духьал гIийртараш.

— Баркал хилда, — йоах хIанз цар тIехьено, — тхона иразерча вахарга бода никъ хьийхача В. И. Ленина. ДIахьажал хIанз гоннахьа: юртех городаш хулаш йоагIа...

Да а да из-м иштта вала доагIаш. Революци хилалехьарча Буро чура ши класс йола цхьа школа мара яцар Наьсаререча наха деша, из а цхьа бахьан мара йоазув - дешар ца ховча хьехархоша хьеха 30 дешархо мара воацаш яр. Цига а хьалхарча аргIанна деша дIанийдора купеций, кулакий, «Iалама» наьха бераш. Къеча наьха бераш цхьа наггахьа мара нийслацар школе. Цхьаккха а промышленни предприяти яцар гIалгIай юрташка.

ХIаьта таханара Наьсаре — йоккха юрта боахама, промышленни район я. Наьсаре болх беш 500-нел тIех лакхереи юкъереи образовани йола специалист ва. Хьахиннай гIалгIай болхлой класс.

Массанена а бовзаш болча цIи хезача маяка Барахоева Лемкайли Мальсагов Османали совгIа, царна тIеххьа хьалхийнаб дуккха хьалха латтараш: звеньевойш Даурбеков Яхьья, Колоев Гирихан, доярка Мальсагова Лемка, дуккха а кхыбараш.

Денгара денга тоалуш а культурнегIа хулаш а доагIа гIалгIай юрташкара хьал. ХьалхийнаЙ гIалгIай шоай интеллигенци. Из къаьстта а шийна терко тIаерзаеш да Октябрьски революци хилалехьа цхьайолча гIалгIай бIарччача юрташка йоазув-дешар хов саг воацаш хиларах кхыметтел шоашка дена письмо дешийта а Наьсаре ухаш хинна хилар дагалаьцача а. Юртара эггара «дийшагIа», долла а хIама хов саг молла вар, хIаьта эггара толашагIдола цIенош — маьждиг дар. ХIаьта хIанз гIалгIай юрташкара эггара тIехьависа сагмолла ва, эггара хозагIдола цIенош — школа я.

ГIалгIайче культурно - кхетама хьакъехьа дегIаяр гу укх тайпарча бакъдолчох а. ХIанз Наьсарен района школашка деша вагIа 13.681 саг. ХIаьта сайрийнарчеи заочнии школашка деша багIараш царна дIатIатехача? Районе 29 школа я, цига болх беш 542 хьехархо ва, царех ахаш гIалгIай кхалнах а болаш.

ХIанз зооветтехникум, музыкальни школа, барзкъаш тега фабрика, мельзавод, шиъ гIишлошъю управлени, бытови Iалашон комбинат я Наьсаре, массехк шу да Наьсарен - Вокзалерча «Электроинструмент» яхача заводо продукци тела.

Шоаш лакхера дешар дийша баьлча юха цIа а баьхка, хIанз бернаге болх беш ба «Электроинструмент» яхача завода директор Мальсагов Арсмак, ПТО начальник Гагиев Бахьауддин, юрта боахама производственни управлене керттера инженер Муцольгов Муса, «Электроинструмент» яхача завода инженер - конструктор Банхаева, кхы дуккха а гIалгIай кхал а маIа а нах.

ДIа уйла елаш: революци хилалехьа юрта дешеи яздеи ховш бола нах цхьан кулга пIелгашца дагарбалла а ца хиннача моттиге фу хиннад? Нах вIалла а дешанза хиларгара массане а дийша хиларга. моллах тийша хиларгара "сага хьаькъалах-кхетамах тийша хиларга кхаьчаб - их.

Ди бийсал эргаш хиларах тарра вIаши эргаш да хIанзара сийрда, иразера вахари дIаяхача ханара наха тIалаьтта Iаьржа къемати.

ХIара юрта я шортта художественни, политически, кхыдола литература а долаш йола йIаьхий библиотекаш, хIаьта Наьсарен-Вокзалерча библиотеке 15 эзар книжка да. Масса а хана дукха нах чуболаш, безаме я из библиотека. Цигара корадоагIа хьаштдолла книжка. Района библиотекера книжкаш дешаш 1500 саг ва, хIаьта берий библиотекердараш дешаш — 1100. Эзараш дезалаш ба журналаши газеташи яздеш.

Алхха цхьан Наьсарен - Вокзале кхоъ клуби культура ЦIаи да. Болх беш да халкъа театр.

Районе 20-нел тIех медицински учреждене ш я, царна юкъе дика кийчъяь ши больница а амбулатори а йолаш. ХIанз болаш ба лакха квалификаци йола лораш - гIалгIай. Медицински институташ йистеьхачул тIехьагIа юха цIа а баьхка, шоай мехкахошта дарбаш деш ба лораш Евлоев, Куштов, Вышегуров, дуккха а кхыбараш.

Тара а яц Наьсаре шовзткъа шу ткъо шу, кхыметтел иттех шу хьалха хинначоа. Цхьан хана яьсса яьдача аренашка хIанз керда цIеной кварталаш хьаэттай, урагIдахад кхозза-диаза—пхезза вIаштIара даь цIенош, дегIаухаш а шерлуш а латт фабрикаши заводаши. Бийсашка лапие сийрдаювл Наьсарен индустре духхьашхаръяр — «Электроинструмент» яха завод, увгIаш, кIур тувсаш я мельзавод, барзкъаш тегача фабрике бус а дийнахь а болх беш ба лоаман кхалнах.

Заводаш, фабрикаш, хьалъеш латта гIишлош — из да керда, хIанзара Наьсарен сурт. Цу Наьсарен цIи я граждански тIема исторе чу сийлахьарча алапашца дIаяззъяьр. Укхаза хиннаб лоаман нахага Советски Iаьдал дIадовзийташ хинна В. И. Ленина бахийта Серго Орджоникидзеи Сергей Миронович Кирови.

Тахан дешаш учебникаш тIа багIа, тракторий рычагаш бе йоахка, лабораторешкеи заводий цехашкеи къахьега укхазара нах малажб аьлча, уж ба герз бе а доаллаш турпале леташ Къилбаседа Кавказе Советски Iаьдал хьалкхаьбарий къонгаш, мехкарий, цар къонгий а мехкарий а къонгаши мехкарийи.

М. АЛБОГАЧИЕВ.

ЦУН ХЬЕХАМО ГIОЗДОАХАР НАЬХА ДЕГАШ

Октябрьски социалистически революце лоаман халкъашта енна паргIато юхаяккха, кортамукъа даьннача адамаша шоай мехкаша оттадь Советски Iаьдал дохаде гIертача тайп-тайпарча моастагIашца, паччахьа Iаьдал юхаоттаде, большевикий Iаьдал дIададаккха тIема низаца тIаведача инаралца Деникинца къиза къовсам лаьттача шерашка Россе къулбехьен чрезвычайни комиссар а вaь В. И. Ленина Къилбаседа Кавказе вайтар Г. К. Орджоникидзе. Коммунистически партена а цо викал ваьча Сергойна а дика ховра цу хана Россе къулбехьене Советски Iаьдал чIоагIдара хьакъехьа Терски республика боккхача лоархIаме йолга, хIана аьлча Терски республике чудолхар Къилбаседа Кавказера лоаман халкъаш, къахьегама ахархой, Тирка тIарей Шолжа тIарей казакаш.

КIаьд ца луш, юха ца воалаш ма ярра ленински къамий политика кхоачашъю Сергос цу хана. Къахьегача наха хадданза хьехар дора цо баржаш латтача тIема классови чулоацам малагIа ба, цун маIан сенах латт, яхаш. ГIатташ латтар Деникина ше тIадиллaрах Бичерахова хьоаяь мятеж. Цунах пайда а ийца. Терски республика дIалаца гIертар гуржий меньшевикаш. Сергос хоадамболлаш йола политика лелаяр бахьан Терски халкъа республика меньшевикий ГуржегIенна караяханзар. Цу ханна Тирка тIарча халкъий IV съезд Владикавказе вIашагIкхийттача деношка контрреволюционерий полковникий Беликовеи Соколовеи бандаш чухьийлхар город яккха. Цхьайтта дийнахьа тIом баьчул тIехьагIа мятежникаш эшабаь лелхабир. БIаь дийнахьа ца соцаш тIом эттар Грозне. Юххера а мятежникаш эшабаьчул тIехьагIа, декабрь бетта Сергос телеграмма яхьийтар Ленинга Тирка тIа Бичераховски контрреволюци хоадамболлаш ийша а ийшай, юхебисараш байнда Петровск-порте дIа а бахаб, аьнна.

Серго хьалхленца 1918 шера декабрь бетта Пятигорске вIашагIйолл Къилбаседа Кавказа Оборона Совет. Владикавказе эгара хьалхара цIеча командирий школа юлл. Сергос гIо дех нохчашкареи, гIалгIашкареи, черсашкареи. Воча хьала тIа хиннача XI-гIча эскара новкъостал де гIертар Серго, цхьабакъда, эскара штабе баьгIача наха тийшаболх барах из дехар. Цу хана Ленинга телеграмма яхьийтар Орджоникидзе. «XI эскар доацаш да. Из хоадамболлаш дехад. Духьале йоацаш городаши юрташи дIалувц моастагIчо... Снарядаши патронаши яц. Ахча дац. Владикавказагеи, Грознегеи хIанзалца е патронаш а е кепиг ахча а кхаьчадац. Ялх бутт ба ихи сом телаш патронаш а ийеш оаха тIом.бу.

Владимир Ильич, оаха хьога из хоам бойя а, тешаш хилалахь, тIема низаш тхоай эсалагIа дале а дайдда парте сий ца доадеш тхоаш доврг хиларах. Нагахьа санна Iа 15 е 20 эзар бIу бойтаре укхазара гIулакх кIалдусаргдацар. Патронаши, снарядаши, ахчеи дайта тхона. Къилбаседа Кавказ ца хилча Баку хьаяккха а из чIоагIъе а йиш яц. Грознереи Владикавказереи болхлой бохаргбоацаш лата а городаш йита дIа ца баха а кийча ба. Лоаман къамаш вайгахь да.

Веза Владимир Ильич, боккха кхерам тIакхаьчача юкъа хьога моаршал дайт оаха, Iа гIо дайтарга а хьеж тхо».

Владимир Ильич Ленина Владикавказа гIонна йоккха экспедици лийтар ихи миллиоп ахчеи тIема гIирси, пулеметаш тIалатта мотоциклаши яхьаш. Экспедицена керте латтар Сергей Миронович Киров.

Деникина эскаро ди тIехьагIа низ чIоагIбора. Нохч-ГIалгIайче цIийна Iувдалуш духьала латтар моастагIчунна. Серго дукхагIавар гIалгIашкахьа хулар. Цу хана деникински командовани гIалгIашца барт бе гIерташ яр. Шоай лаьтта гIолла духьале ца еш тхо тIех а далийта. большевикаш хьа а ба, йоахар инаралаша. Цу тайпара массе а оагIорахьара Владикавказа го бе гIертар моастагIа. 1919 шера февраль бетта 4 дийнахьа гIалгIай мехка съезде Сергос йоахар:

— Вайгара хьал чIоагIа цIенхаштара да. Вайна тIавоагIаш латт ниа бола моастагIа — Деникин. Из паччахьа инарал гIерт Советски Iаьдало шоана денна лаьттеи кортамукъалеи шугара юха дIадаккха».

— Хьо тхона парте а Ленина а вайта цар викал ва, — йоахар гIалгIаша, — тхо хьох Ленинах шийх сацца теш. Тхона ираз дахьаш вайтав хьо Ленина. Низ болча ткъамаш тIара лаьча да хьо. ХIанз хьа ткъамаш дийхка да, цхьабакъда, ха йоагIаргья — тхо цунах тешаш а да — хьай ткъамаш доаржадаь лоамашкеи аренашкеи лела хьа йиш хургйолаш. Тхо хьона тIехь да-кх Эрджикинез.

1919 шера 7 феврале. Ленинга телеграмма яхьийтар Сергос: «Владикавказа гонахьеи гIалгIашкахьеи тIом латта 7-гIа ди да. Беррига а гIалгIай, цхьа саг санна, Советски Iаьдал лораде гIайттаб. Ше Эскари, Курски а Молокански а слободкаши турпалхой санна казакий контрреволюцен бандашта духьале еш ба.

ТIема кийчденнача гIалгIай къаман съезде 4 феврале са предложенех дIакхайкаьй ший лоIаме йола Горски советски республика.

Шеча Эскархошца цхьана Грозне бандашта духьале еш ба нохчий. Шолжа тIара казакаш а Дьякова комадах чIоагIа советски Iаьдалгахьа латт. ГIалгIашта юкъера вайгахьара уйлаш, цIаккха а ца хиннача бесса, айеннай.

Хоадамболлаш Къилбаседа Кавказе контрреволюци йохаяра хьа новкъосталга хьежаш да тхо».

Контрреволюци низ толаш бар. Дукха ха ялалехьа Шеча Эскареи партизанийи лоамашка тIехьашка бала бийзар.

— Лоамаш вай чIоагIале я, — йоахар Сергос... Из чIоагIале яккха деникинцашта могарг а дац.

Серго лоаман халкъех, цар низах, деналах, массанахьа а Советски Iаьдал котдарг хиларах тешар. Из цхьанна а минута шек вацар В. И. Ленина парте Советски Iаьдал лораде лоамарошта гIо дергхиларах. Из тешам нахах болийта а къовсамгахьара адамий лоIам айбе а могар Сергойна.

— Маца вохавергва вай Деникин? — яхаш хеттар лоамароша Ленински комиссарага Орджоникидзега. — Шеча Эскара новкъостал маца кхоачаргда?

Ше Эскар кастта хьа а кхоачаргда, тIаккха воай беррига низ лоамароаца цхьана вIашагIа а теха хIалакверглва Деникин, — жоп лора Сергос.

— Теш тхо котало вайгахьа хургхиларах. — йоахар лоамароша, — хIана аьлча хьо тхоца ва, Ленина вай дицдолийтаргдац.

1919 шера Астрахане гIолла Москве а ваха, Совнаркомага — Ленинга доклад йир Орджоникидзе Къилбаседа Кавказерча гIулаккех. «ВIалла хIама тIа ца тохаш ала йиш я, — йоахар Сергос, — Къилбаседа Кавказера тоIадаь даьхкача халкъашта юкъе санна дезаши хьаштдолаши Советски Iаьдал цхьаннахьа а дац, аьнна».

Дукха ха ялалехьа Кавказе юхакхаьчар Серго. Лоамарошта ше денна дош дицденнадацар цунна. Парте Централь ни Комитето вIашагIтехар къаьстта бюро. Къилбаседа Кавказе Советски Iаьдал юхаоттаделга тIадиллар цу бюрона. Цун председателалла Г. К. Орджоникидзеи заместителалла С. М. Кирови хьожабир.

ЦхьаьттлагIча аомена керте а латташ Къилбаседа Кавказе кхача воаллар Киров. Ленинга телеграмма яхьийтар цо Терски областа доазонашка хьалха долха эскара доакъош дIакхаьчад, аьнна. — Кастта шоай Кавказерча вежарашка кулг кховдадергда Шеча Эскархоша, — йоахар Сергей Мироновича.

Серго чIоагIа сагота вар цу хана Грозне фу хиннад яхаш: шоаш дIаболхаш белогвардейцаша мехкдаьтта промыслаш йоагае а йохае а тарлора, мехкдаьтта, фатаген, бензин доагадергдар. Уж дешаш цу хана боккхача лоархIаме дар, хIана аьлча Советски Iаьдала мехкдаьтта эшар. Кирова жоп делар — Грозни Шеча Эскаро хьаьккхай, промыслаш толхаянза я.

Дукха ца говш Кировеи Сергоси письмо дахьийтар Владикавказерча новкъосташка:

«Тха дега тIара моаршал да шуга, беррига Владикавказцашка, лоамарошка; беррига бахача нахага а моаршал ле. Укх деношка тхо дIакхоачаргда. Орджоникидзе, Киров».

Цаккха а дицлуш хиннадац Сергона цу хана Наьсаре станце шийна гIалгIай духьала бахкар: дукха ха яцар из ваханза ца воалаш Наьсарера лоамашка гIолла дIаваха. КIай можамаш йолча къоаноша мархIа бехкар Сергои Сергей Мироновичи, гIадбаха бIаргех хий дувлар гIалгIашта. Лоамашкара IойоагIа партизаний отрядаш духьала яьхкар парте а Ленина а викалашта. ХIара отрядага михаца яьржа цIе байракх яр.

— МоастагIчо тха юрташ йоагаяьяле а, маIанах, кхалнах бераш доадаьдале а, — хIаьта а тхо эшаде, карадига маганзар Деникина, — яхаш дувцар наха.—Хьалха санна, хIанз а лоамашка Советски Iаьдал латт. Из да, Серго, шу хьалха, хье тхоца волаш, Iа хьакхайкадаь халкъа Iаьдал. Цу сахьате кийчдаьча дош тIа а хайша, наьсархошца цхьана бахар уж деникинцаша йоагаяьча, йохаяьча СурхотIеи Экажкъонгий-Юртеи хьажа. Цу сарахьа Сергос В. И. Ленинга телеграмма яхьийтар. Цу тIа йоахар:

«30 апреле н. Гикало гулъяь нохчий съезд хилар Грозне... съезд раьза хилар нохчашкахьа Советски Iаьдал юхаоттадара а мамогга сихагIа лаьттан дош къоастаде а... Шенача дегаш тIарча революционни онке, цIеча байракхашца тIаийцар тхо Наьсареп станце. Нохчашкахьа санна гIалгIашкахьа а пхи саг гIалгIай юкъе а волаш ревком хержай. Казакаша йохаяьча йоккхача юрташка СурхотIенгеи Экажкъонгий-Юртагеи хьежад тхо. Царна ахчанца а гIирсаш хьалде хьунца а новкъостал данза даргдац юрташ юха хьалъеш. Сайга хьалдайта ши миллион эрш кIада берзан бисача лоамарошта дIадекъа аьнпад аз».

Белогвардейски бандаша боахамех бохабаьча лоамарошта гIо де аьпа Орджоникидзе дехар дарах юха жоп дера Совнаркома председателагара новкъостагара Ленингара укх чулоацамах:

«Лоамарошта дIакхайкаде Совнаркома гаргагIарча заседане лоамарошта гIо делга чакхдоаккхаргда аьле, хIаьта хIанзарчоа аз бокъо лу хьона авансах царна 200 миллион ахча дала.

Предсовнаркома Ленин».

Парте Централь ни Комитето, Советски правительства, В. И. Ленина ше — ма хулла новкъостал даьд Къилбаседа-Кавказерча лоаман къамашта масса а тайпарча контрреволюционерашта, белогвардейцашта духьал цар лоаттабаьча къовсаме. Цул совгIа В. И. Ленина къаьстта йоакхо еш хиннай дукха къамаш дахача Кавказерча халкъашта юкъера гIулакхаш нийса вIаштIехьадахара даькъе. 1920 шера Кавказски фронта реввоенсоветага Г. К. Орджоникидзега яйта хиннача телеграмма тIа йоах Ленина: «Аз кхьцIаькха дех хьогара мамогга дика хилалахь бусалба нахаца... къаьстта дIахойташ хилалахь бусалбашца а, цар автономеца а, уж шоай лоIаме хилийтарца а вай дог-цIено, уж хьаштдолаш хилар».

1921 шера апрель бетта В. И. Ленина письмо дайтар «Азербайджанерча, ГуржегIарча, Арменерча, Дагестанерча, Горски республикерча новкъосташка — коммунисташка. Цу письмо тIа Ленина хьехар ду халкъа боахам юхаметта мишта оттабе беза а, республикай экономика мишта айергья а, болхлошкареи ахархошкареи хьал мишта тоадергда а яхаш: цо коммунистий теркам тIабохийт Кавказера гIулакхаш шоай тайпара эргаш хилара, къоастамболлаш долча хьалашка хьежжа цар бу болх хила безар белгал а доаккхаш. Кавказерча советски республикашка дIайха моаршал а хетташ, В. И. Ленина хьахойтар царна юкъерча цхьоагIоно къамашта юкъе буржуази йолча ханеи буржуазен Iаьдал латташи хила йиш йоаца машар оттаргхилар.

«Ленина хьехамах лоаман халкъаша Iалаьмате боккха болх боаржабир шоай республикаш хьалъеш а промышленности, юрта боахами культуреи айеш а. Ленина хьехамо боккхийбора лоамарой.

Б. ЗЯЗИКОВ.

АГРОНОМ

Дикача нахах

БIАРГ ма кхоачча шаьра дада хьаьна кхаш, механически мастерской, цIаккха састем ца отта ялатий хьатта, сатийна лаборатори — из я № 1 йолча шурий совхоза шоллагIча отделене агронома Галина Кондратьевна Юрко балха «кабинет». Болх вIаштIехьа ца боалача, специалиста новкъостал, цун хьаькъалера хьехам эшача бIаргаго йиш я из лакхарча дегIара йоаца хьатара кхалсаг.

Гаргакхоачаш латтар балхаш сихлу ха — гуйран хьувкъам чуэцилга. Дикка кхашка хьажа а хьежа, кхачарга хьежжа ялат чуэцаргдолаш график оттайир, цIаькха а хьежар техника кийча йий, механизаторашца къамаьл дир Галина Кондратьевнас. Деррига вIаштIехьа да аьнна, хетадора. ХIаьта а раьза яцар специалист. «Кхыча методах чуэца деза ялат. — Ставропольски края Темижбекски совхоза ялаташ кхедерий методах болх бе хьажа деза», — йоахар цо дагахь. Совхоза керттерча агрономаца Петр Ипполитовиц Агаповцеи директораца Иван Макарович Синяткинцеи цу хьакъе дагаьлар из. Агронома дагадехар могадир цар.

Иштта де Iа, Галина Кондратьевна, — яхаш хьалхадоахар цунна кулгалхоша а специалисташа а.

Дегаш раьза долаш хьаллаьцар агроном механизатораша а. Иштта хьалхxе а дIанийсдаьча кхашка хьувкъам чуэца араьлар отделене ерригa техника. ВIаштIехь - тIехьа кхашка гIолла дIадоладелар арен кемаш. Нагахьа санна дагадоаца цхьа хIама Iоттаделча массане цхьана сихха из дIадоаккхар, ялат сихагIа чуэцара баьржа къовсам дIахо бодар.

Хьалхарча ден турпалаш хилар совхоза комбайнерех Воробьев Никифорахи Маковей Анатолехи. 80, 90 юххера а 110 гектар сменах — иштта да нар гурахьа дув ялаташ хьоккхача хIара денна доахаш хинна толамаш.

Ялат чуийца далале дуккха хьалха денз, хургболча хьувкъама йоакхо а еш тIехьагIа де деза балхаш вIаштIехьдаьхар агронома.

Хадданза болх беш я кхашкара агрегаташ. Комбайнови агрегата тIеххьа ча хьалъэцилгеи вIашкагтохилгеи вIаштIехьдаьккхар Галина Кондратьевнас. Наьха дегаш айду, хургбола хьувкъам цар тешшаме болх барах тийша болга дIахойт цо укхаза.

Ший болх дика бовзаш аргIаш деча къахьег Лаврушин Петра; цул тIехьависац аргIаш дотта Мадагов Махьмади Хасуев Саид-Хьасани.

Цар болх мога а бийя хадданза ялат цIендеш машинаша болх беча, ялат дIаувзаш дукха машинаш латтача хьатта йода из.

— Ялат дика цIендой хьажалахь, — аьле хьехар ду специалиста машиниста Алещенкин Владимира. — Халаш, ялат дикагIа цIендаь ме хул лакхарча кондицех паччахьалкхено дIаэцилга, хIаьта совхоза дукхагIа пайда хулга. Цул совгIа, ерригa отходаш вайна а юс. ХIаьта из шийла толашагIа кхы хила йиш йоацаш дика доакъар а хургда цох вай юкъарча хьайбашта.

Дукха да агронома йоакхо е езаш. Кхашкара балхаш вIаштIехьдахарца цхьана механизаторий бригадашкеи звеньяшкеи хозрасчет юкъейоалаяра специалистаца дагаяла ха лох цо. Къахьетама учет мишта лелаю, алапи мишта хьожаду хьожаш тIахьожам а лоаттабу.

Дика чакхдаьлар хьувкъам чуэцилга. Пачхахьалкхенга ялат дохкара план кхоачашъяьй. Совхоза хьайбашта тоъал концентраташ Iалашъяьй.

ХIанз гурахьа дув ялаташ дIадера балхаш сихденна ха я. Сабелгало яьлчахь садовлцца болх беча участкашка хул Галина Кондратьевна. Механизаторий болх вIаштIехьбоаккх, фу мишта кийчду, из дIа мишта дув хьож. Цун хьехамца доаггIача тайпара кIоарга дIадийра фу, хIаьта гурахьа дувча ялата лаьрхIа оахам 20 сантиметрал тIехагIа доацаш аха а аьхар. Лаьтта суперфосфат, аммиачни селитр тессар. Тоъал питательни веществаш ютаргйола предшественникаш хинна лаьтташ къоастадеш севооборот вIаштIехьаяьккхар агронома.

Парте аргIанара съезд хургхиларах бола хоам хьа ма кхайкабинге а цун сийна социалистически декхараш тIаэцара кулгалхошцеи специалисташцеи цхьана къоастамболлаш йола мероприятеш белгалъелга Iалашдир агронома. Совхоза механизаторийи ялаташ леладерийи хьинар совдаьккхар цу гIулакхо.

Хьийгача къих хьахиннача толамаша агронома дог гIоздаьккхар. ХIаьта укх деношка боккха кхаъ кхаьчар Юрко Галина Кондратьевнайга: республика заслуженни агроном иха сийлен цIи елар цунна. Специалиста къахьегама мах а беш йоагIаш еннай из цIи.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 48 шу дузача денна совхоза беррига ялаташ кхедерашца цхьана йоккхача планашца накъа енай агроном нов. Юрко.

А. КУИМОВ.

ЧАХКИЕВ Капитон

БИРСА ТIОМ

(«Умалат» яхача стихашца яздаьча романа тIара дакъа)

Нохчийче, ГIалгIайче
Мишта хиннай йоагаш,
Къизача къовсамца
МоастагIех леташ.
Нохчийчен, ГIалгIайчен
ДикагI боа кIантий
Лийтар цу тIемашка
Синош ца кходеш.
Ерригa а Кавказ
ДIалаьца моастагI
ГIалгIашта, нохчашта
ТIавера унзар.
Цо аьлар, дIаваккха
Большевик юкъера,
Согахьа а даьле
Сатийна даха.
Оашош хьулош леле
Серго а хьава,
Ялх миллион дошув
Лу аз цун кортах.
ГIалгIаша аьлар-кха:
Тхо гIалгIай да хьона,
Тхоай хьаьша, тхоай доттагI
Вохкаргвоаца гIалгIай.
Дукха тха цIий мийнна
Тха моастагI ва хьо.
Цхьа Советий Iаьдал
Тха доттагI да.
Тхона эшац дошув
Сий дехнаь ийца,
Машарца дIавала
Тха гIалгIай лаьттара,
Тхох гIончаш хиларга
Ца доахаш дог.
Нохчийче а кхайкар
Ца бехаш хан.
Доладелар тIемаш
Кхы къизагI доацаш,
Деникин инарал
ГIорвоалаш къизалл.
Доагадир цIенош,
ХIапак йир юрташ,
Агарча бераштa
Iийттадар гебагIий.
Саг волча сага из
Таьзет дар аьрга
ГIаьбарто, е Iанде
МоллагI из хилва.
Цу къизча моастагIчун
Низ котта хиларах
Юрт йоаго, нах боабе
Мегаь цунна хилда,
Цхьабакъда, хиланзар
Цо лерхIаш хиннар,
ГIалгIайче, Нохчийче
Оттанзар гора.
Долакх-Юрт, Iалхан-Юрт,
Уж санна ихы дуниха
Чилла яь йоагайир
МоастагIчо цIи теха.
Дукха боабир кIантий
Бехибоаца къоаной,
Истий, бераш доадир
Къахетам боацаш.
КIант цхьаькха вожанзар
Ший цхьанне чIир лийха
Цу истий, цу берий
ЦIена духьал цIий доацаш.
Дарз санна деттача
Цу даша пхорчашта
Апхха цхьан шалташца
Духьал уж латтар.
Герза кхоачам боацаш
Хала дар уж денош
Алхха майра ноанхош
Дар духьал дийттар.
Майра лийтар кIантий
Ца дохаш денал.
Маганзар моастагIчоа
Уж гора оатто.

СОВЕТСКИ КНИЖКАЙ ДЕКАДА

СОФИЯ. (АПН корр.). Башха-дика традици я Болгаре — Октябрьски революце шу дизара сийна хIара шера 1-ча ноябре денз 10-ча ноябре кхаччалца советски книжкай декада увттаяр.

Миллионаш доттагIий ба республике советски книжка. Вежарашха долча халкъа литературацара болгарий безам къаьстта а совбаьлар фашизма халача шерашка, советски книжка къайлагIа доаржадеши карара кара телаши хиннача хана. Цо наьха дегаш дIоахдора, цар тешам чIоагIагIа хулийтар, паргIато бахьап долаш лоаттабеча къовсама цар дегаш урaувттадора. Халкъа Iаьдал эттача шерашка йоккхийча тиражашца кепа етта яьлар советски писателий произведенеш. Соахка Советски Союзера ийцар кхоъи ахи миллион книжка, хIаьта укх шера алхха 8 бетта — 2.630 эзар художественни, общественно-политически, технически книжка.

Декада йолча хана республика городашкеи юрташкеи собранеш, выставкаш, литературни чтенеш хургья. Советски писателийи поэтийи творчествана хетаяь къаьстта передачаш е лерхI радиои телевиденеи программаша. Заводашка вIашагIйохкаргйолаш я советски технически литература выставкаш. Укх деношка хьинаре болх беш я книжкай тикашкара «Советски книжка доттагIа» яха комитеташ.

Тайп-тайпарча паччахьалкхен учрежденешеи массови организацешеи дакъа а лоацаш чакхйоаккхаш йола декада белггала дерригача халкъа юкъара цIей, болгарски къахьегамхой советски литератураца боккха безам хилар хьахьоккхаш дола гIулакх а хинна дIаэттад.

Б. ЯНКОВ.

Белорусски вампл— Нарын яхача хи йистошка

Лакхача лоамашта юкъе юллаш латтача Токтогульски ГЭС-е тохкамаш деш да СССР-е эгара йоккхагIа йолча «Бел АЗ-548-В» яхача дизельни самосвала. Сахьата 50 километрал тIех никъ а беш 65 тонн мухь дIабахьа могаш я белорусски автомобилаш ераша кийчъяь Iалаьмате йоккха машина. «Нарынгидрострое» жагIа дIакхухьаш хургья самосвал вампл. Цхьа бахьан доацаш дац тохкамаш дара из моттиг харжар: Урхалеши мухалеши ира йолаш да лоаман наькъаш. Температура чIоагIа хувцалуш хиларца белгалйоалаш я из моттиг — аьхки тропически йовхалгара Iан бетташка бирсача шелалга кхаччалца. Пхи тонн мухь дIаозаш йолча кхойтта МАЗ-а метте дIаотташ йолча машина тохкамаш ду паччахьалкхен тохкама комиссе

1200 сага йола больница

Грузе столице — Тбилисе хьалъе йоланьй цхьан ханна 1200 унахо дIачуэца йиш хургйола комплексни республикански центральни клинически больницеи поликлиникеи. Деррига дарбан балхаш цхьан здане чу деш хургда. Комплекса проект оттаьй типови экспериментальнии проектированеи Московски института а «Грузгипрогорстроя» проектни института а архитектораша.

Кизгаехи бетонахи хьалъеш я здани. Больница керттера корпус 12 этаж йолаш, йIовхалла ши бIаь ах бIаь метр хIана хилац аьнна хургйолаш я.

Больнице болх беш хургба ши эзар совгIа лораши медицински болхлойи. (АПН).

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЦХЬАТАРРА ДЕТТАЛУ ВАЙ ДЕГАШ

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 48-гIа шу дерригача мехкашкарча къахьегамхошца цхьана дезлу Франце халкъо, болхлой классо. Укх деношка советски вежарий дегашца цхьана деттaлу тха дегаш. Оаха могаду В. И. Ленина кхеяьча сийлахьча Коммунистически парте кулгалца турпалерча советски халкъо лаьха доккхий толамаш.

Советски бакъдар — уж да техника, Iилман Iалаьмате доккхий толамаш, промышленностеи юрта боахамеи прогресс, халкъа вахара боарам даим лакхбар.

Советски наха доахача толамашка энтузиазмаца хьежаш болча французски къахьегамхоша лаккха мах бу коммунистически общество хьалъяра методаш эргаяьха тоаяра тIадерзадьча Советски Союза Коммунистически парте хьийгача къин. КПСС хургйолча XXIII-ча съездо эггара доккхагIа дола толамаш дахар лов царна.

1917 шерарча Октябрьски революце дунен лоархIам айхха бувзабенна ба Октябрь котбаьнначул тIехьагIарча Ленина парте, Советски правительства хьалхарча актаца. Аз ювцар машаре дахара принципий ларда тIа латта машара хьакъехьара Декрет я.

Европан Азеи дукххача мехкашка социализма толамашта никъ баьстар Октябрьски революце. Империализма фронт йохайир цо.

Машар чIоагIбара тIаберзабаь болча ленински генеральни наькъо дерригача социалистически лагера позицеш чIоагIъю, новкъостал - ду дерригача мехкашкарча революционни, кортамукъален, демократически низий прогресса. Дунен керда тIом ца хилийтара тIаерзаяь йолча цун политико йоккха влияни ю хIанзара дуне дегIадара.

Советски Союзо тарлучча тайпара новкъостал ду къамий лоIам бахьан долаш къовсам лоаттабеча халкъашта. Пролетарски интернационализма принципашта тешаме йола Советски Союза массаза а вежарашха долча вьетнамски халкъагахьа а американски империализма акхача агрессена духьала а я. КПСС-ои Советски правительстваи шоай низ кхоачар ду вьетнамски халкъа нийсхон гIулакх хьаллацар, империализмана духьалареи машар безаш долеи низаш вIашагIтохар духьа.

Тхона, французашта, дика бовз КПСС-ои Советски правительстваи германски милитаризмагахьарчеи реваншизмагахьарчеи кхерамах Европа лораелга Iалашдар духьа тIагIертта лоаттабу къовсам а, бундесвер атомни герзаца кийч ца яйтар духьа лоаттабу къовсам а. Юххера а, тхона, французашта, опытах хов, франко-советски доттагIал тхоай мехка кхерамзленна а Европерча чIоагIача машара а долча керттерча темаех цаI хилар.

Французски Советски Союзан юкъерча гIулакхашка вIаштIехьъяьккха прогресс ший гIулакхашца чIоагIъе, массе а доакъошка шин халкъа барт-цхьоагIон гIулакхаш леладелга вIаштIехьдаккха гIерт Французски коммунистически парти.

Массаза а дахалда Франценеи Советски Союзаи юкъера доттагIал!

Даькъала хилда ший лакхаленашка бода никъ Советски Союза хьокхамои цун Коммунистически парте гIулакхашеи сийрдабаьккха йолча коммунизма сийлахь-доккха гIулакх!

Раймон ГЮЙО,
Французски компарте Политбюро член.

Париж, ноябрь.
(Телефонаца).

(АПН—Радио).

МОСКВА. ЦIе майда, Н. Грановске сурт. ТАСС фотохроника.

ЛадувгIа

8-гIа ноябрь, 1965 шу.

УКВ: 8.00 — Эстрадни концерт. 8.15 — Нохч-ГIалгIай ашарий концерт.. 9.00 — «Октябрьская баллада» яха радиоспектакль. 9.58 — «Советски композиторий ашараш» яха концерт. 10.24 — Бокова дешаш тIа яьха ашараш. 19.00 — «Сайранара ладувгIа ашараш» яха концерт. 20.00 — Нохч-ГIалгIай ашарий концерт. 20.40 — «Йолаш я иштта парти» яха концерт. 21.00 — «Сайра дика хийла» яха концерт. 22.17 — «Дага дар кхоачашхилар» яха радиокомпозици.

Хьажа

Телевидени: 13.00—«Къона ленинец» яха журнал. 13.40 — Мультфильм. 13.50 — Пионерийи дешархойи Дворeца ансамбла бераштa дола концерт. 18.25 — «Революце кхелла театр» яха кинофильм. 19.25 — «Республика деза ди дездеш я». Телевизионни керд а д а р а ш. 19.55 — Iа дика хийла шун, бераш! 20.10 — «Музыкальная история» яха художественни фильм. 21.30 — Концерт.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Шеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 12-07-01; бехктохкама секретара — 2-45-48; партийня вахареи, промышленнии, юртбоахамеи, культуреи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ04673, Заказ № 6152.